

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

**БАКИНСКАЯ МУЗЫКАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ
имени УЗЕИРА ГАДЖИБЕЙЛИ**

На правах рукописи

СЕВИНДЖ ГАШИМ ГЫЗЫ ДЖАБРАИЛ-ЗАДЕ

**ПРОБЛЕМЫ ИНТЕРПРЕТАЦИИ СОЧИНЕНИЙ Ф.ШОПЕНА
В АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ ФОРТЕПИАННОМ
ИСПОЛНИТЕЛЬСТВЕ**

6213.01 - Музыкальное искусство

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации на соискание ученой степени
доктора философии по искусствоведению

Баку – 2017

Диссертация выполнена на кафедре «История музыки»
Бакинской Музыкальной Академии имени Узеира Гаджибейли.

**Научный
руководитель:**

доктор педагогических наук, профессор
Тамилла Фаррух гызы Кенгерлинская

**Официальные
оппоненты:**

Заслуженный деятель
Азербайджанской республики,
доктор наук по искусствоведению, профессор
Севда Фируддин гызы Гурбаналиева

доктор философии по искусствоведению,
профессор
Майя Насир гызы Садыхзаде

**Ведущая
организация:**

**Азербайджанский Государственный
Педагогический Университет кафедра
«Музыки и методики преподавания»**

Защита диссертации состоится «_30_» июнь 2017г. в 12:00 часов
на заседании Диссертационного Совета Ф/Д 02.151 по специальности
6213.01- Музыкальное искусство при Бакинской Музыкальной
Академии имени У.Гаджибейли.

Адрес: АЗ 1014, г. Баку, ул. Ш.Бадалбейли, 98

С диссертацией можно ознакомиться в библиотеке Бакинской
Музыкальной Академии имени У.Гаджибейли.

Автореферат разослан «__» мая 2017 г.

Ученый секретарь Диссертационного Совета,
Доктор философии по искусствоведению,
доцент:

Х.В.Мамедова

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА РАБОТЫ

Актуальность исследования. Вот уже более двух столетий влияние шопеновской эстетики испытывает вся мировая культура. Трудно найти национальную музыкальную культуру, в развитии которой наследие Ф.Шопена не сыграло бы значительную роль и нет такого музыканта, в творческом пути которого Ф.Шопен не оставил бы следа.

Интенсивность глобализационных процессов в мировом сообществе обуславливают новые ориентиры в развитии музыкально-исполнительского искусства и возрастание роли и значимости современного музыканта-исполнителя. В этих условиях особенно остро стоит проблема формирования его личностно-ориентированной духовной культуры, в значительной степени воздействующей и формирующей художественные вкусы и эстетические ценности современной слушательской аудитории.

Начало XXI века характеризуется общепризнанными процессами гуманизации всех сфер человеческой деятельности, в том числе и музыкально-исполнительского искусства. В этих процессах трудно переоценить роль гуманистического потенциала эпохи музыкального романтизма. Романтизм, представители которого рассматривали человеческую личность, как самоценное образование, духовно - познавательную структуру, справедливо называют одним из самых рефлексивных типов сознания.

Высочайшее проявление этих ценностей воплощено в творчестве выдающегося польского музыканта Ф.Шопена. Шопеновская художественно-эстетическая традиция генетически связана с основами культуры романтизма XIX столетия, а её фундаментальные положения и принципы рассматриваются сквозь призму романтической эстетики.

Нравственный и высокий духовный потенциал его творчества, в настоящее время, как никогда актуален, так как глубокое познание и интерпретация его произведений активно способствует формированию гуманистического потенциала личности. Современной фортепианно-исполнительской культуре, интенсивно развивающейся в направлении техницизма, противостоит духовный потенциал, сконцентрированный в творческом наследии Ф.Шопена. Сохранение и дальнейшее развитие его художественно-эстетических взглядов и

пианистических принципов видится весьма актуальным в связи с активными процессами развития технических критериев в пианизме.

Степень научной разработанности. Исследованию шопеновского наследия, изучению его исполнительской и педагогической деятельности посвящена большая литература, изданная многочисленными зарубежными и российскими учеными-музыкантами. В различных трудах и монографиях Ф.Листа, В.Пасхалова, А.А.Соловцова, Ю.А.Кремлева, Л.А.Мазеля, Я.И.Мильштейна, В.А.Николаева, И.Белзы, Я.Ивашкевича освещается роль Ф.Шопена, как художника новатора в области композиторского творчества, фортепианного исполнительства и педагогики. Изучению его творчества посвящены многочисленные научные сборники, составленные Л.С.Сидельниковым «Венок Шопену» (1989), С.М.Хентовой «Шопен, как мы его слышим» (1970) и многие другие, несколько крупных диссертационных исследования: К.В.Зенкина «Фортепианная миниатюра Ф.Шопена и её место в историко-художественном процессе» (1987), В.А.Николаева «Шопен – педагог и его значение в истории фортепианного искусства» (1989), Е.В.Мамай «Педагогические взгляды Ф.Шопена и современность (на материале работы в музыкально-исполнительских классах педагогических учебных заведений)» (2004).

В отечественной научно-методической литературе заслуживает внимания учебное пособие Э.Р.Кеберлинской «Педагогические аспекты изучения фортепианных сочинений Ф.Шопена» (2010), в котором рассматриваются проблемы интерпретации избранных фортепианных произведений Ф.Шопена и освещаются взгляды азербайджанских педагогов-пианистов на данную проблему.

Отметим также исследования, посвящённые деятельности видных азербайджанских педагогов-пианистов: Fərhad Vədəlbəyli. «Məqalələr. Materiallar» /Сост. Т.А.Сеидов, А.М.Гусейнова (1991); Рауф Атакишиев. Статьи, воспоминания, материалы./Сост.-ред.Т.А.Сеидов (1999); А.Г.Маиловой – «Становление и развитие музыкально-исполнительского творчества К.К.Сафаралиевой» (2003); Ц.В.Цинамдзгваришвили «Соната-воспоминание или портрет музыканта» (2004); Г.Н.Сафаровой - «Октай Абаскулиев. Творческий портрет педагога» (2005); К.Г.Гусейновой «Musiqimizin Fərhadı» (2008).

Большой вклад в исследование различных проблем теории пианизма на примере исполнительского искусства современных азербайджанских пианистов внесла работа Х.Н.Рзаевой «Проблема

авторского текста в исполнительской практике современных азербайджанских пианистов» (2007). Работы Г.Н.Сафаровой «Формы и методы использования национальной музыки в начальном обучении детских музыкальных школ Азербайджана». (2003) и Н.А.Гулиевой «Роль и функции фортепианного ансамбля в музыкально-эстетическом воспитании учащихся детских музыкальных школ» (2007) внесли весомый вклад в методику фортепианного обучения. Различные вопросы современной теории пианизма рассматриваются в сборниках, составителем и главным редактором которых является Ф.Ш.Бадалбейли: «Актуальные проблемы фортепианного исполнительства и педагогики. Сборник статей. Выпуск №1. (2006), Выпуск №2 (2008).

Помимо вышеуказанных работ, в отдельных исследованиях научного и методического характера высказываются мысли о творчестве Ф.Шопена, о его выдающемся вкладе в историю мировой музыкальной культуры, его художественном и исполнительском стиле, о проблемах интерпретации его сочинений.

В концертном репертуаре известных азербайджанских пианистов большое место занимают концерты для фортепиано с оркестром, фортепианные сонаты, баллады, скерцо, экспромты, полонезы, этюды, а также циклы миниатюр. Одним из лучших образцов интерпретации Ф.Шопена является исполнение Баллады №4 g-moll и Ноктюрна b-moll Народным артистом Азербайджана Ф.Ш.Бадалбейли, Первого фортепианного концерта и Ноктюрна №13 c-moll народным артистом М.З.Адыгезалзаде, Полонез As-dur в интерпретации народного артиста Мурада Гусейнова, Баркаролла в исполнении Мамеда Кулиева, Баллада № 4 в интерпретации Эльнары Кеберлинской и другие.

Для проведения данного исследования большое значение имело также изучение сегодняшнего исполнительского и педагогического опыта ярких представителей азербайджанской фортепианной школы – А.Р.Векиловой, О.Г.Абаскулиева, Т.А.Сеидова и других, которые в своей всесторонней музыкально-творческой деятельности опирались на лучшие традиции мирового пианистического искусства и педагогики. Их ценные методические рекомендации по различным вопросам шопеновских интерпретаций нашли своё непосредственное воплощение в содержании диссертационного исследования и сыграли важную основополагающую роль в проведении настоящего исследования.

Большое значение для научной работы имел также анализ концертно-исполнительской деятельности современных азербайджан-

ских пианистов, исполнительское искусство которых свидетельствует о преемственности шопеновских пианистических традиций.

В целом вся изданная научная и методическая литература в теории и истории отечественного пианистического искусства имела важное значение в создании настоящего исследования.

Научная новизна настоящей диссертационной работы определяется, тем, что актуальная для музыковедения и теории исполнительства проблема интерпретации фортепианных сочинений Ф.Шопена, впервые рассматривается на материале азербайджанской фортепианно-исполнительской культуры.

В диссертации определяется художественная значимость и методическая ценность накопленного видными представителями азербайджанской фортепианной культуры опыта в изучении и исполнении фортепианного наследия Ф.Шопена. Интерпретация фортепианного творчества Ф.Шопена каждым талантливым музыкантом-исполнителем, представляет собой высокую эстетическую ценность и является достоянием мирового пианистического искусства.

На основе научного анализа и сопоставления раскрываются, обосновываются и обобщаются традиции исполнения шопеновского наследия в западноевропейской, российской и азербайджанской фортепианной культуре. С одной стороны, подтверждается преемственная связь этих традиций, а с другой раскрываются особые характерные черты, свойственные каждой в отдельности.

В азербайджанском фортепианно-исполнительском искусстве и педагогике проблема интерпретации Ф.Шопена исторически опиралась на традиции российской пианистической школы, в настоящее время сказывается и определённое влияние западноевропейских школ. Именно интеграция этого влияния характеризует современное направление в развитии азербайджанской фортепианной культуры и в частности, исполнительскую и педагогическую практику современных азербайджанских пианистов.

Цель и задачи исследования – изучение проблемы интерпретации шопеновских произведений в азербайджанской фортепианной культуре.

В соответствии с целью исследования были поставлены и решались следующие задачи:

1. Изучить традиции исполнения Ф.Шопена в западноевропейском пианистическом искусстве на примере прослушанных записей: Ар.Рубинштейна, М.Аргерих, М.Поллини и К.Цимермана.

2. Проанализировать традиции исполнения Ф.Шопена в российском фортепианно-исполнительском искусстве на примере исполнительской записи Г.Нейзауза, В.Софроницкого, Л.Оборина и С.Рихтера.

3. Провести анализ исполнения произведений Ф.Шопена в интерпретации всемирно-известной пианистки Б.М.Давидович.

4. Провести анализ шопеновских интерпретаций в исполнительской деятельности воспитанников фортепианной школы Э.Ю.Сафаровой: М.Гусейнова, М.Кулиева, Э.Кеберлинской и Н.Алияровой.

5. Изучить основные методические принципы и положения в области исполнения произведений Ф.Шопена в педагогической деятельности видных азербайджанских педагогов-пианистов: О.Абаскулиева, Т.Сеидова, Н.Римази, Д.Мирзакулиевой, А.Рагимовой, Э.Мустафаевой.

7. Обобщить исследование традиций исполнения Ф.Шопена в западноевропейском, российском и азербайджанском пианистическом искусстве. Провести их сравнительный анализ и сделать общие выводы.

Методы и методологию исследования составляют:

- исследования и труды, посвящённые творчеству Ф.Шопена в области мирового музыкально-исполнительского искусства, в области зарубежного и отечественного музыкознания, а также в практике зарубежного и отечественного фортепианно-исполнительского искусства и педагогики;

- аудио и видео записи исполнительской деятельности пианистов-интерпретаторов Ф.Шопена;

- педагогический и научно-методический опыт по изучению произведений Ф.Шопена в деятельности видных педагогов-пианистов.

В диссертации использованы следующие **методы исследования**,

1. Анализ специальной литературы в аспекте цели и задач исследования.

2. Обобщение полученных в процессе исследования материалов;

3. Наблюдение исполнительской и педагогической практики;

4. Анкетирование и беседы;

5. Прослушивание исполнительских записей.

6. Анализ фортепианных произведений.

Результаты исследования подтверждаются тем, что научные положения, выводы и рекомендации, изложенные в диссертации, основываются на разнообразных методах исследования и большом количестве фактического материала, полученного в ходе многолетней практической исполнительской и педагогической работы. Достовер-

ность подтверждена качественным анализом данных, полученных в процессе исследовательской работы.

Для достижения теоретической обоснованности и достоверности исследования была проведена углублённая работа по прослушиванию большого количества записей, изучению различных исполнительских интерпретаций, их сравнению и анализу.

Объект исследования – фортепианное наследие Ф.Шопена.

Предметом исследования является процесс интерпретации фортепианных произведений Ф.Шопена.

Фактический материал исследования сконцентрирован в трудах зарубежных и отечественных музыковедов, в нотных изданиях и в звукозаписях (CD и DVD) фортепианного творчества Ф.Шопена.

Практическая значимость. Материалы диссертации могут стать ценным методическим трудом для формирования и развития современных пианистов, а также основой для поиска других научных направлений в области фортепианного искусства. Выводы диссертации могут оказать существенную методическую помощь студентам-пианистам высших и средних музыкальных учебных заведений. Материалы диссертации могут быть использованы в создании учебных программ, пособий, по предметам «Специальное фортепиано», «Общее фортепиано», «История фортепианного искусства», «Методика фортепианного обучения» в высших и средних специальных музыкальных учебных заведениях.

Выявленные в процессе исследования методические положения, принципы и приёмы позволяют пианистам и педагогам, решать многочисленные проблемы интерпретации фортепианных произведений Ф.Шопена, осознать его стиль и музыкальную эстетику, преодолевать различные исполнительские трудности, успешно решать поставленные художественные задачи.

Результаты проведённого исследования, содержат перспективу дальнейшего изучения проблемы интерпретации сочинений Ф.Шопена в фортепианно-исполнительском искусстве. Полученные теоретические выводы помогут специальному исследованию специфики различных национальных фортепианных школ, характерным особенностям различных авторских фортепианных школ, различающихся по стилю, художественно-эстетическим принципам и индивидуально-педагогической направленности.

Апробация исследования. Материалы и выводы диссертации были апробированы в процессе обсуждения на заседаниях двух кафедр «Специального фортепиано» №1 и №2, кафедры «Истории музыки», «Методики и специальной педагогической подготовки» Бакинской Музыкальной Академии имени Узеира Гаджибейли, на различных научно-практических, научно-исполнительских конференциях и семинарах, а также в опубликованных научных статьях по теме диссертационной работы.

Структура диссертации состоит из введения, двух глав, семи параграфов, заключения, списка используемой литературы и приложений.

ОСНОВНОЕ СОДЕРЖАНИЕ РАБОТЫ

Во введении обосновывается актуальность темы, степень разработанности, научная новизна, определяются цели и задачи исследования, методологическая основа, практическое значение, материал, апробация и структура диссертации.

I Глава – «Исторический обзор проблемы интерпретации фортепианных сочинений Фридерика Шопена» состоит из двух разделов, где рассматриваются особенности интерпретации сочинений Ф.Шопена выдающимися представителями западноевропейской и российской пианистических культур.

В разделе **1.1. «Интерпретация сочинений Ф.Шопена выдающимися представителями западноевропейской пианистической культуры: Артур Рубинштейн, Кристиан Цимерман, Марта Аргерих, Маурицио Поллини»** отмечается обобщение и осознание существующего теоретического и практического опыта в проблеме интерпретации сочинений Ф.Шопена.

Западноевропейское пианистическое искусство сыграло огромную роль в развитии мировой музыкальной культуры и заложило традиции в проблеме интерпретации сочинений Ф.Шопена, указав основные методические принципы их изучения. Например, Артур Рубинштейн исполняя Ф.Шопена на протяжении всего своего творчества, создаёт особый, неповторимый стиль исполнения шопеновской музыки. Его исполнительскому искусству всегда была характерна юношеская свежесть, искренность и проникновенность. Своим искусством он внёс глубоко индивидуальное и вместе с ним совершенное понимание шопеновского стиля, обогатив, тем самым, исто-

рию его интерпретаций. В истории мирового пианизма Артур Рубинштейн оставил не только свои бесценные записи исполнения шопеновских шедевров, но и своих учеников-последователей, которые переняв рубинштейновские исполнительские традиции, смогли создать свой глубоко индивидуальный, шопеновский стиль.

Одним из них является Кристиан Цимерман, который в 1975 году становится не только самым молодым победителем за всю историю Международных конкурсов имени Ф.Шопена, но и обладателем всех дополнительных премий. Его интерпретации эмоционально насыщены и глубоко интеллектуальны, их отличает свежесть восприятия, новизна трактовки, выразительность и красочность звучания, тембровое богатство и полифоническая насыщенность. Его исполнение поражает глубиной и красотой воссоздания задуманного художественного образа.

Необычайно талантливая аргентинская пианистка Марта Аргерих является обладательницей демонической техники, блестящей виртуозности, притягательной красоты звучания, удивительным чувством формы произведения. Она является победительницей и обладательницей многих дополнительных призов международного конкурса Ф.Шопена в Варшаве в 1965. Интерпретация М.Аргерих шопеновских сочинений, свидетельствует о глубоко индивидуальном подходе к пониманию стиля. При этом, важно отметить её безупречную технику исполнения, эмоционально-драматургическую насыщенность, нередко выходящую за рамки классического понимания шопеновского наследия.

Маурицио Поллини является одним из видных представителей современного пианистического искусства и ярчайшим интерпретатором сочинений Ф.Шопена. В 1960 году он в свои девятнадцать лет становится лауреатом конкурса имени Ф.Шопена в Варшаве. В своей интерпретации он всегда совмещает эмоциональную сторону с аналитической, чёткость и структурность мышления с эмоциональной сдержанностью, а задушевное, чувственное туше с исполнением нетронутым грубостью. Интерес к современной музыке даёт ему возможность взглянуть на интерпретацию Ф.Шопена по новому, и совмещать в своём исполнении классическую стройность, с современными музыкально-эстетическими критериями. В его широком концертно-исполнительском репертуаре все сочинения Ф.Шопена занимают значительное место, которые он исполняет с безукоризненным совершенством.

История развития мирового пианистического искусства показывает, что традиции интерпретации Ф.Шопена, сложившиеся в западноевропейских фортепианных школах, сыграли свою основополагающую и фундаментальную роль в развитии российского пианизма, а в дальнейшем и в азербайджанском пианистическом искусстве. Они заложили методическую, эстетически-художественную основу познания и исполнения шопеновских сочинений, осуществив, тем самым, преемственность пианистических традиций.

В разделе **1.2. рассматриваются сочинения Ф.Шопена в интерпретации выдающихся российских пианистов Генриха Нейгауза, Льва Оборина, Владимира Софроницкого и Святослава Рихтера.** Важно отметить, что, несмотря на преемственность поколений, российские традиции исполнения Шопена представляют собой новое художественно-эстетическое явление в мировой пианистической культуре. Уже в начале XX века в России существовала прогрессивная и серьёзная фортепианно-исполнительская школа, на фундаменте которой выросло поколение талантливых пианистов. Помимо влияния западноевропейского пианизма на становление русской пианистической культуры, несомненным было и сильное влияние русского народно-песенного и поэтического фольклора. В результате данного взаимовлияния произошёл синтез западноевропейского пианизма с русским народно-песенным вокальным интонированием, в процессе которого сложились характерные черты будущего российского профессионального пианизма, связанные с особой содержательностью, певучестью и выразительностью фортепианного интонирования.

Большую роль в развитии русского фортепианно-исполнительского искусства сыграли многие талантливые пианисты и педагоги, каждый из них, обладая яркой музыкально-творческой индивидуальностью, внёс свой вклад в создание русской пианистической культуры. Одним из таких представителей, является необыкновенно талантливый интерпретатор сочинений Ф.Шопена - Г.Г.Нейгауз. Его исполнение всегда правдиво, оптимистично, выразительно, наполнено страстной энергетикой изумительно по звучанию. Он в одинаковой степени концентрировал внимание как на драматической, трагической, конфликтной так и на поэтической, взволнованной романтической тонкости сторон шопеновских сочинений. Его интерпретация шопеновского наследия обусловила создание авторской школы, традиции которой были переняты его выдающимися учениками:

С.Рихтером, С.Нейгаузом, Я.Заком, В.Горностаевой, Е.Могилевским, Э.Вирсаладзе, А.Наседкиным и многими другими.

Имя Льва Оборина связано с выходом советской пианистической школы на международный уровень и мировым признанием её достижений. Победив в 1927 году на Первом международном конкурсе имени Ф.Шопена, он своим искусством продемонстрировал особое мастерство в интерпретации произведений композитора. Особое, «вокальное» отношение к звукоизвлечению на фортепиано, высочайшее техническое владение инструментом, эмоциональная содержательность исполнения и достижение целостности исполнительской драматургии были основными принципами его исполнительского искусства. Л.Оборин воспринимал Ф.Шопена, как классика с трагическим началом.

Особого внимания также заслуживает интерпретация Ф.Шопена Владимиром Софроницким, который как бы пропуская через всего себя, погружается в мир образов исполняемого произведения, испытывая при этом неподдельную радость от неповторимости и индивидуальности каждого из них. В.Софроницкий относится к тому типу артистов, которые «поют себя и только одного себя». Исполнение Ф.Шопена В.Софроницким менялось на протяжении всей его исполнительской деятельности. В начале своего творческого пути пианист подчёркивал утончённую камерность сочинений Ф.Шопена, его лирику, несколько сглаживая элементы драматизма и дробя крупную форму. А в период расцвета своего исполнительского искусства В.Софроницкий воплощает активно – волевого, героического Ф.Шопена отразившего прогрессивные тенденции своей эпохи.

В мировой пианистической культуре Святослав Рихтер, как выдающийся интерпретатор фортепианной литературы всех эпох, жанров и стилей, является и одним из лучших исполнителей сочинений Ф.Шопена. Артистический магнетизм, единство интеллектуального и эмоционального воплощения характерно его интерпретациям. Особенно философски насыщены и драматургически масштабны интерпретации крупных шопеновских сочинений. Им свойственна идейная содержательность, «певучесть», правдивость, и стремление к реалистической передаче авторского замысла.

Необходимо отметить, что, несмотря на определённую общность эстетически художественных критериев, каждый из представителей российской пианистической школы, создавал и продолжает создавать свою

глубоко индивидуальную интерпретацию. В целом, опираясь на лучшие традиции российской пианистической школы, они мыслят за роялем во взаимосвязи «аппарата переживания», «аппарата осмысления» и «аппарата воплощения», опираясь на свои эстетические вкусы и идеалы.

II Глава. Опыт интерпретации Ф.Шопена в деятельности видных представителей азербайджанской фортепианной культуры состоит из двух разделов. В разделе 2.1. «Ф.Шопен в интерпретации всемирно известной пианистки Беллы Давидович» – раскрывается процесс развития традиций исполнения произведений Ф.Шопена в Азербайджане.

Азербайджанские музыканты основной путь развития отечественных традиций исполнения Ф.Шопена видели в прочной интеграции с традициями всемирно признанной русской фортепианной школы, с достижениями различных западноевропейских школ, а также с завоеваниями всего современного мирового исполнительского искусства. Под благотворным влиянием этих достижений формировались традиции исполнения Ф.Шопена. Произведения польского композитора стали настольной книгой азербайджанских пианистов, начиная со школьного и заканчивая высшим уровнем музыкального образования. Уже к середине XX века азербайджанские пианисты, выступая за рубежом, успешно демонстрировали мастерство в исполнении шопеновских сочинений.

Многогранная и плодотворная музыкально-творческая деятельность видных азербайджанских педагогов-пианистов – Г.Г.Шароева и М.Р.Бреннера, позволила осуществить дальнейшую преемственность в отечественном пианизме и способствовала развитию исполнительских традиций Ф.Шопена. Им удалось воспитать новое поколение талантливых пианистов, способных своей исполнительской и педагогической деятельностью способствовать дальнейшему совершенствованию шопеновских традиций в Азербайджане. Одной из ярчайших представительниц этого поколения является Белла Михайловна Давидович, которая в 1949 году получает Первую премию на Четвертом Международном Конкурсе пианистов имени Фредерика Шопена.

Интерпретация шопеновских сочинений Б.М.Давидович, художественно содержательна и драматургически концептуальна. Она достигает максимальной контрастности звучания, пользуясь больше тихими динамическими градациями. Тем не менее, её исполнение буквально завораживает слушателей, концентрируя их слуховое

напряжение. Б.М.Давидович, безусловно, является одним из лучших в мире интерпретаторов шопеновских опусов.

В разделе **2.2. «Развитие традиций исполнения Ф.Шопена в классе профессора Эльмиры Сафаровой»** рассматривается педагогическая деятельность пианистки, которая вырастила целую плеяду молодых, талантливых пианистов, которые в настоящее время достойно представляют её пианистическую школу на различных концертных сценах республики и за рубежом.

Исполнение Э.Кеберлинской произведений Ф.Шопена отличаются безупречным вкусом и содержательностью. Она принимала активное участие в концертах, посвящённых 200-летию со дня рождения Ф.Шопена в 2010 году в Азербайджане. В том же году ею издана монография «Педагогические аспекты изучения фортепианных сочинений Ф.Шопена». В работе со студентами своего класса над интерпретацией различных произведений Ф.Шопена, она опирается на три основополагающих момента: на всесторонний опыт мирового исполнительства, на личный опыт, сформированный под руководством Э.Сафаровой и на музыкальную индивидуальность исполнителя. По её мнению высочайшее мастерство в интерпретации фортепианных опусов Ф.Шопена является одним из ярких эстетических критериев пианистического искусства, а также показателем уровня исполнительской культуры. Исполнение его произведений представляет для пианиста особую трудность, так как одной развитой музыкальностью и виртуозности здесь недостаточно. В интерпретации Ф.Шопена раскрывается вся личностная содержательность пианиста, как музыканта и человека.

В концертной деятельности Мурада Гусейнова произведения Ф.Шопена занимают особое место. Он уверен, что опыт интерпретации шопеновских произведений активно влияет на процесс творческого становления пианиста, формируя художественный вкус, характер звукоизвлечения и в целом жизненный и духовный мир. Со временем всё это даёт возможность по-новому понять и осознать сущность и содержание шопеновских произведений. Мурад Гусейнов осуществляет индивидуальный подход к исполнению шопеновской музыки, доставляя истинное наслаждение слушателям своей авторской трактовкой. Необходимо отметить совершенство его технического мастерства, музыкальности и интеллектуальной развитости, умение

правильно выстраивать исполнительскую драматургию произведения, а также яркость и масштабность в отражении образного содержания.

Мамед Кулиев в изучении произведений Ф.Шопена главными задачами считает постоянную работу над звукоизвлечением с помощью максимального слухового внимания и контроля, необходимость правильного и художественно обоснованного прочтения сочинения и достижения его исполнительской драматургии, умение выражать эмоциональную сдержанность и насыщенность чувств в соответствии с шопеновскими образами, а также необходимость достижения ритмической чёткости в исполнении, которая при всей свободе шопеновского ритма, требует необходимость единой пульсации.

Наргиз Алиярова считает, что при исполнении музыки Ф.Шопена очень важным является достижение стилистической верности, то есть правильного соотношения классических традиций и романтизма. Необходимо выстроить, выдержать стройность формы всего произведения, подчинить воссозданию художественного образа все частные детали, особенно важно избегать «слащавости», «сентиментальности» исполнения, а также соразмерять как внутреннюю свободу, так и эмоциональную сдержанность.

III Глава. «Произведения Ф. Шопена в практике видных азербайджанских педагогов-пианистов» состоит из трех разделов. В разделе 3.1. – **«Опыт исполнения шопеновского наследия в классах профессоров Б.М.А имени Узеира Гаджибейли Октая Абаскулиева, Тарлана Сеидова, Назакет Римази и Мурада Адыгезал-заде»** рассматривается их педагогическая и исполнительская деятельность.

Являясь большим поклонником музыки Ф.Шопена, Заслуженный деятель искусств, профессор Октай Гусейнович Абаскулиев, на протяжении пятидесятилетней педагогической деятельности, прививал своим студентам, приобретенную в классах видных педагогов М.Р.Бреннера и Я.И.Мильштейна, любовь, понимание и умение исполнять сочинения выдающегося музыканта Ф.Шопена. Особое место в работе над произведениями Ф.Шопена О.Абаскулиев уделял построению фразировки, которая по его мнению должна быть одновременно выстроена логически и в то же время в музыкальном плане не должна терять дух импровизационности. Особенно сложным в интерпретации произведений Ф.Шопена профессор считал артикуляцию, которая зависит от всего комплекса пианистического мастерства студента. Её выразительность и импровизационная содер-

жительность обусловлены технической и музыкальной развитостью пианиста, умением слушать и слышать себя. Он был уверен, что в интерпретации Ф.Шопена каждый профессиональный пианист должен найти себя. Знакомство и проникновение в глубину шопеновских произведений активно способствует развитию навыков звукоизвлечения, богатству пианистического туше, мастерству исполнения шопеновского legato и также осознанию специфической агогики композитора – tempo rubato. Профессор подчёркивал, что исполнение произведений Ф.Шопена помогает распознать и оценить настоящего музыканта. В 2010 году Октай Гусейнович был приглашён членом жюри на Юбилейный XVI Международный конкурс имени Ф.Шопена в Варшаве.

Заслуженный деятель искусств Азербайджана, доктор искусствоведения, профессор Тарлан МирАшрафович Сеидов работая со студентами над сочинениями Ф.Шопена опирается на музыкальную индивидуальность и интеллектуальный потенциал пианиста. При этом он очень важным считает необходимость внимательного и тщательного анализа всех аспектов нотного текста в конкретном произведении, при котором он должен не механически воспроизводиться на инструменте, а быть, прежде всего, «услышанным». Тарлан Ашрафович подчёркивает, что студент должен уметь мысленно предслышать разбираемый нотный текст, прочувствовать и только потом воспроизводить его на инструменте. Одним из основополагающих элементов в интерпретации шопеновских произведений он считает метроритм, без чёткого осознания и слышания которого невозможно воссоздать истинное художественное совершенство шопеновского ритма. Важнейшим элементом, которому Тарлан Ашрафович уделяет особое внимание, является агогика. Профессор подчёркивает, что шопеновская агогика является глубоко авторской, его rubato представляет собой особый характерный стиль, который обуславливает особые способы применения.

Тарлан Ашрафович подчёркивает, что в произведениях Ф.Шопена "Музыка отражает жизнь" и поэтому в ней должны быть отражены все чувства, мысли, переживания исполнителя, в противном случае музыка становится бессмысленной и неинтересной по содержанию. Он рекомендует своим студентам исполнять произведения, глубоко вникая в смысл прочитанного, лично проживая каждый момент художественного содержания. Т.А.Сеидов также акцентирует внимание пианистов на многовариантности исполнительских трактовок. С каждым изменением настроения исполнителя меняются его

переживания, ощущения и соответственно восприятие и интерпретаторский подход к одному и тому же произведению.

Следующей важнейшей задачей, Тарлан Ашрафович считает осознание и слышание многоплановой шопеновской фактуры. Часто студенты воспринимают её как сочетание лишь мелодии и сопровождения, не уделяя важного внимания многоголосному сопровождению. Почти вся музыка великого польского композитора насквозь «полифонична», а недопонимание её этой своеобразной природы приводит студентов к однообразному выделению лишь главного голоса, забывая о важности и роли других. Такое поверхностное ощущение процесса музыкального развития не только в шопеновских сочинениях, но и в целом Тарлан Ашрафович видит в неправильном подходе педагога-пианиста на начальном этапе фортепианного обучения. Профессор считает, что при изучении с учеником начальных классов небольших произведений большую роль играет поэтический (словесный) текст к исполняемой мелодии. В нём заложен и смысл, и метроритм, и чувства. Педагог с самого начала должен прививать музыкально-художественный вкус учащемуся и учить грамотно музицировать на рояле.

Анализ педагогического опыта профессора Т.А.Сеидова в области интерпретации шопеновских произведений показывает, что его позиции в данной проблеме глубоко синкретичны, так как, опираясь на исторически сложившиеся классические исполнительские традиции, он обогащает их духом современности, поддерживая авторское, глубоко индивидуальное воссоздание шопеновского стиля.

Одним из опытных педагогов-пианистов Бакинской Музыкальной Академии имени У.Гаджибейли является заслуженный учитель Азербайджана, доктор философии по искусствоведению, доцент Назакет Гусейн гызы Римази. По мнению Назакет ханум, знакомство с произведениями Ф.Шопена полезно, как одарённым, так и ученикам со средними способностями. Ведь интерпретация музыки Ф.Шопена предполагает не только элементарное базовое техническое развитие, но и общее пианистическое мастерство, требующее высокоразвитого музыкального интеллекта и богатого творческого воображения. При этом, по мнению Назакет ханум, необходимо соразмерять возможности ученика с задаваемым ему произведением. Она подчёркивает, что изучение сочинений Ф.Шопена в корне меняет отношение пианиста к исполняемой музыке. Агогическая характерность шопеновской музыки,

так называемое «шопеновское *rubato*», богатство звуковой палитры, динамических градаций, особенно такого нюанса как *piano*, непосредственно совершенствуется сам процесс звукоизвлечения, умения сохранять ритмическую пульсацию, в совершенстве владеть всеми видами педали (левой, полупедалью, четверть-педалью, вибрирующей педалью). По мнению Н.Римази особенно сложно исполнять шопеновские миниатюры, так как за короткий отрезок времени в лаконичной форме необходимо выразить всю музыкальную мысль. С первой же ноты музыкант должен погрузиться в образ и суметь раскрыть его, воплотив глубину и значительность содержания в малой и краткой форме.

Таким образом, обобщая педагогический опыт Н.Римази в исполнении шопеновских произведений, отметим, что её прежде всего, отличает высокий профессионализм. Она требует предельно внимательного отношения ко всем указаниям авторского текста, придерживается классической трактовки и не ограничивает творческую индивидуальность и исполнительскую волю пианиста.

Ярким образцом взаимодействия и взаимовлияния всех трёх направлений в области интерпретации фортепианного наследия Ф.Шопена является пианистическое искусство известного азербайджанского пианиста, лауреата международных конкурсов, солиста Московской государственной академической филармонии, народного артиста Азербайджана, профессора Мурада Адыгезалзаде. Вся артистическая деятельность пианиста подтверждает успех и достижение современной пианистической школы Азербайджана. Процесс его творческого становления опирается и обобщает лучшие традиции мировой пианистической культуры.

Проведенный исполнительский анализ Ноктюрна №13 *c-moll* Ф.Шопена показывает, что пианистическому искусству М.Адыгезалзаде присуще мастерское владение исполнительской формой, драматургия ноктюрна отличается единством и стройностью всей исполнительской концепции. Трёхчастная форма звучит как целостное музыкальное полотно, ясно ощущается исполнительский метроритм, что свидетельствует об умелом использовании *tempo rubato*. Очень выразительна артикуляция ноктюрна, поражает прозрачность звучания, тонкое использование штрихов и скупое использование педали. Пианист с большой точностью придерживается текстового и интонационного замысла, заложенного композитором.

Отметим, что многие другие сочинения Ф.Шопена в интерпретации М.Адыгезалзаде звучат также совершенно, среди них можно назвать этюды, баллады, экспромты, концерты. Яркое впечатление оставило исполнение Концерта для фортепиано с симфоническим оркестром №1 e-moll на сцене Азербайджанской Государственной филармонии.

В целом анализируя интерпретации М.Адыгезалзаде подчеркнём, что он в своём исполнении придерживается классической трактовки, характерной для русской пианистической школы, но в тоже время вносит в нее элементы западно-европейской традиции.

В разделе **3.2. «Опыт исполнения произведений Шопена в классах заслуженных учителей Азербайджана, педагогов Средней Специальной Музыкальной школы имени БюльБюля»** рассматривается педагогическая деятельность Деляры Мирзакулиевой, Адели Рагимовой и Эльмиры Мустафаевой.

Деляра Теубовна Мирзакулиева является одним из видных педагогов-пианистов Азербайджана, завоевавших большой авторитет в области профессионального музыкального образования. Будучи одной из талантливых воспитанниц класса Э.Ю.Сафаровой, она смогла не только перенять важные педагогические принципы своего педагога, но и продолжила её традиции, развив и усовершенствовал их в своей педагогической деятельности.

Очень интересна принципиальная позиция Д.Мирзакулиевой в отношении шопеновского репертуара для юных пианистов. Опираясь на большой педагогический опыт, она полагает, что исполнение шопеновских опусов доступно лишь избранным учащимся, наделённым особым музыкальным, пианистическим дарованием, а также всесторонне и интеллектуально развитым. Если в процессе обучения учащийся достигает высокого уровня эмоционального, интеллектуального и технического развития, то произведения Ф.Шопена можно смело включать в его исполнительский репертуар, используя жанровое богатство его фортепианного наследия от лаконичных миниатюр до крупномасштабных сочинений. Деляра ханум считает, что изучение его произведений в классе эффективно способствует развитию музыкально-художественного вкуса учащегося и потому рекомендует как можно больше слушать различные интерпретации шопеновских произведений в исполнении выдающихся пианистов: Альфред Корто, Артур Рубинштейн, Белла Давидович, Наум Штаркман, Марта Аргерих, Кристиан Цимерман.

Аделя Теймуровна Рагимова в процессе работы над шопеновскими произведениями опирается на индивидуальность и одарённость ученика и вместе с тем, метод педагогического показа считает основополагающим. Все задачи, связанные с проблемами артикуляции, педализации, аппликатуры, исполнительской драматургии, подробно разъясняются и показываются Аделей ханум за вторым роялем. Крупные и сложные сочинения Ф.Шопена, такие как баллады, скерцо, сонаты, концерты А.Рагимова считает доступными более опытным и профессионально развитым пианистам, так как содержание музыки и характер пианизма воплощенные в этих произведениях, обуславливают высоко развитое музыкальное мышление. В очень редких случаях, при наличии яркой музыкальной одарённости эти произведения могут быть доступны юным пианистам.

Анализируя опыт исполнения шопеновских произведений, хочется отметить и деятельность Мустафаевой Эльмиры Расуловны. Очень интересно её мнение по поводу шопеновской миниатюры. Эльмира ханум советует пианистам воспринимать шопеновские вальсы, мазурки или полонезы вовсе не как танцевальный жанр, а как воплощение многообразия человеческих настроений. Воссоздание этого богатства музыкального содержания под силу только очень чуткому и тонкому музыканту, который в состоянии понять и проникнуть и в самую глубь произведения.

Обобщая анализ шопеновских интерпретаций азербайджанскими педагогами и пианистами, отметим, что классические традиции являются для них основополагающими. Они всегда подчёркивают, что исполнение произведений Ф.Шопена требует богатство духовного, интеллектуального и эмоционально-образного потенциала и огромного напряжения сил. При этом для пианиста важно достижение ясности, гармонии и целостности исполнения, а также естественности музыкального выражения.

В разделе **3.3. «Традиции интерпретации Ф.Шопена в западноевропейской, российской и азербайджанской пианистической культуре: сравнительный и обобщающий анализ»** выявляются и обобщаются основные тенденции наиболее характерные для каждой из вышеуказанных культур.

Вся двухсотлетняя история интерпретации сочинений гениального польского музыканта свидетельствует о бесконечности творческого поиска исполнительского совершенства его фортепиан-

ного наследия. Ф.Шопен представляет собой феномен западноевропейской культуры XIX столетия, в его творчестве осуществилась квинтэссенция богатейших культурных традиций и достижений в различных областях искусства: музыки, поэзии, литературы, живописи. Западноевропейские традиции интерпретации выдающегося польского музыканта Ф.Шопена являются основополагающими и исходными образцами для всего мирового пианистического искусства.

Одной из наиболее ярких и характерных черт интерпретации шопеновского творчества западноевропейскими пианистами является их высокая эстетическая культура исполнения. Западноевропейские интерпретаторы Ф.Шопена демонстрируют в своём исполнительском искусстве приобретённую высокопрофессиональную пианистическую школу - как совокупность всего комплекса музыкально-исполнительских знаний, умений и навыков с одной стороны и как единое художественно-эстетическое направление с другой. В их интерпретациях осуществляется гармонический синтез высокого профессионального мастерства и развитого эстетического вкуса, редко можно встретить недостаточность профессионализма или дилетантского типа музыкальный энтузиазм и воодушевление. Все эти наблюдения свидетельствуют о высоком уровне развития музыкальной культуры исполнителя, то есть той приобретённой «возделанности» в отличие от первоначальной «целины». В целом, роль выдающихся представителей западноевропейского пианистического искусства, ярких интерпретаторов шопеновского наследия заключается в том, что они прокладывали путь, по которому развивалось искусство шопеновских интерпретаций будущих поколений пианистов во всём мире.

Лучшие достижения западноевропейского пианизма были развиты и обогащены передовыми российскими пианистами и педагогами, которые в полной мере осознавали огромную значимость его культурного наследия, в частности, и в познании искусства интерпретации Ф.Шопена.

Вместе с тем, анализируя концертно-исполнительскую и педагогическую деятельность лучших представителей российской пианистической школы в области интерпретации шопеновских сочинений, следует подчеркнуть, что, несмотря на то, что эти традиции складывались под непосредственным влиянием в основном французской и немецкой фортепианных школ, они, тем не менее, в значительной степени отличаются от вышеуказанных традиций и представляют

собой новое явление в истории мировой пианистической культуры, характерное сугубо российскому пианизму. Обоснуем это важное научное положение. Традиции интерпретации шопеновского творчества российскими пианистами сложились под сильным влиянием русской художественной культуры, и отличаются глубоким проникновением в содержание музыкального произведения. Они сильны своей глубокой жизненной правдой, в них не чувствуется ничего искусственного, ложного, надуманного. В исполнении произведений Ф.Шопена они не стремятся ослепить, поразить слушателей фейерверком звучаний, техническими трюками, разукрасить и расцветить произведение, сделать его внешне эффектным, всё подчиняется живой, эмоциональной и правдивой передаче художественного содержания исполняемого произведения. В традициях исполнения Шопена, характерных российской пианистической школе уделяется особое внимание «живому дыханию» при художественном исполнении. Главной художественной задачей в интерпретации сочинений Ф.Шопена российские пианисты и педагоги считают естественность, искренность, содержательность и певучесть исполнения, отрицание пустой виртуозности и манерности, в способности исполнителя к творческому воссозданию музыкального произведения, а не его реставрации и стилизации, умению стать «соавтором» интерпретируемой музыки, придавая ей черты нового.

Российские пианисты создали свою национальную глубоко реалистическую школу правдивого художественно-содержательного исполнения произведений Ф.Шопена, традиции, которой на протяжении многих десятилетий, воплощаясь в искусстве выдающихся пианистов, стали представлять собой мировое явление. Традиции интерпретации Ф.Шопена российскими пианистами являются новой страницей в истории мирового пианизма. Они по своей сущности поистине революционны, прогрессивны и значительны по силе своего влияния.

Обобщая изучение традиции исполнения шопеновских сочинений в российском пианистическом искусстве, отметим их прямое и непосредственное влияние на развитие этих традиций в азербайджанской пианистической культуре.

Историческая преемственность этих традиций в азербайджанской фортепианно-исполнительской культуре является богатейшим наследием, которое и сегодня является основным источником в познании современных азербайджанских пианистов шопеновского исполнитель-

ского стиля. Благодаря столь прогрессивным традициям современные азербайджанские пианисты, успешно преодолевая трудности в познании и исполнении шопеновского творчества, достойно выступают на различных международных аренах, исполняя его сочинения, подтверждая тем самым, вечную диалектику и бесконечность его совершенства.

Создавая свою национальную фортепианную школу, совершенствуя профессиональную основу пианизма, видные азербайджанские пианисты и педагоги главным считали художественную содержательность шопеновских интерпретаций. Хотелось бы отметить, что при всей богатейшей палитре творческих индивидуальностей и стилей, их интерпретациям в целом, характерна яркая эмоциональная содержательность, темпераментность, взволнованность в передаче шопеновских образов. Азербайджанские пианисты в шопеновском творчестве находят близкую им глубину чувств и неповторимую красоту их воссоздания.

Основополагающими методическими принципами в интерпретации Шопена, азербайджанские музыканты считают предельно внимательное изучение авторского текста, глубоко осмысленную работу над исполняемым произведением, активный слуховой контроль над качеством звука. Они не допускают резкого удара и стука пальца о клавишу, чрезмерного форсирования фортепианного звучания. При исполнении важно добиваться мягкого певучего звука, развивать «чуткость» пальцев, необходимую для художественно-выразительного исполнения, особое внимание уделяется нюансировке, владению различными градациями *crescendo* и *diminuendo*, умению пользоваться тончайшими изменениями и контрастами силы и характера звука. Особое место в работе над шопеновскими сочинениями занимает работа над певучестью, над качеством фортепианного звука, над формированием навыков игры на *legato*, над достижением вокально-речевого интонирования на фортепиано, умением «петь на фортепиано» с помощью звукоизвлечения «мякотью» пальцев, требование полного ощущения глубины, «дна» фортепианной клавиши. В целом эти требования и составляют методическую основу изучения шопеновских сочинений азербайджанскими педагогами-пианистами и обуславливают их прогрессивность.

Таким образом, проведённый исторический обзор исполнительских традиций Ф.Шопена в азербайджанской фортепианной культуре, подтверждает, что в их развитии ведущая роль принадлежит российской пианистической школе, под непосредственным влиянием

которой она активно развивалась. В настоящее время, она, продолжая сохранять свои лидирующие позиции в мировом пианистическом искусстве, демонстрирует высочайшее совершенство в искусстве интерпретации шопеновского наследия.

В заключение диссертации подводятся итоги проведённого исследования. Первым важным выводом является то, что современные технологии обусловили интенсивные процессы творческого взаимодействия разных национальных традиций и школ в области интерпретации шопеновского искусства, которые позволяют говорить об их своеобразной интегративной сущности.

Сегодня интенсивные процессы глобализации, происходящие в мире, оказывают определённое влияние на развитие современной фортепианной культуры, обуславливая её активный интегративный характер. С помощью технических средств массовой информации лучшие достижения и шедевры мирового фортепианно-исполнительского искусства транслируются по всему миру, создаются широкие виртуальные возможности для знакомства и изучения различных методик фортепианного обучения ведущих специалистов-педагогов во всём мире. В результате этих характерных тенденций современного международного музыкально-творческого общения, обмена опытом, взаимовлияния осуществляется синтез многих национальных пианистических школ.

Второе важное положение связано с преемственной сущностью различных исполнительских традиций Шопена и лидирующей ролью российских в современной мировой исполнительской культуре. Исторически сложившаяся высокая культура западноевропейского опыта в исполнении Шопена, стала основополагающей для российских музыкантов, которые не только смогли создать свою национальную школу, но и способствовали её активному распространению. Целое поколение выдающихся российских пианистов и педагогов смогли развить их и обогатить новым эстетическим содержанием.

Российские традиции исполнения шопеновского наследия стали фундаментом, на котором и сегодня продолжают воспитываться и обучаться азербайджанские пианисты. Они впитали лучшие традиции этой школы:

- признание индивидуально-творческого воссоздания;
- достижение звуковой эстетики;

- исполнительская культура, как единство рационального и эмоционального в интерпретации;
- необходимость гармонического равновесия эмоций, интеллекта и техники;
- свобода пианистического аппарата;
- доминантность художественно-образной содержательности;
- основным видом пианистического туше является приём вокального интонирования с помощью «чутких» пальцев (так называемое пение) на фортепиано, опирающееся на живое дыхание человеческой речи).

Вместе с тем, интерпретация Шопена азербайджанскими пианистами отличается эмоциональной насыщенностью и особой музыкальностью. В воссоздании шопеновской эстетики важно учитывать, что догматическое следование исполнительским традициям, может привести к регрессу процесса интерпретации. Поэтому каждое поколение пианистов, вносит свой вклад в развитие традиций интерпретации Шопена.

Третьим научным положением является то, что интерпретация шопеновских творений, их познание и воссоздание является одним из самых не только сложных, но и спорных проблем в мире пианистического искусства. На протяжении двух столетий пианисты самых различных уровней одарённости стремятся познать тайну его исполнительской технологии, проникнуть в его творческую лабораторию и найти ключ к воссозданию шопеновского стиля. Мировая пианистическая практика показывает, что это удаётся лишь избранным.

Четвёртый научный вывод связан с тем, что талантливыми интерпретаторами шопеновской музыки являются не только опытные пианисты-мастера, но и юные исполнители. Практика показала, что Ф.Шопена по особому талантливо интерпретируют как признанные мастера, умудрённые интеллектуальным, эмоциональным и духовным познанием, обладающие сформированным высоким художественно-эстетическим вкусом и развитой культурой, так и юные пианисты. Они, не обладая высоко развитым интеллектуальным сознанием, в своих исполнительских трактовках, опираясь на развитую от природы музыкальную интуицию и художественный вкус, с помощью мягкого, пианистического туше талантливо и художественно обоснованно воплощают первозданную чистоту и свежесть детского мироощущения и восприятия в шопеновских произведениях, тонко и чутко передают их лирическую и эмоциональную содержательность.

Пятый важный вывод исследования связан с выявлением одной из характерных черт в современных интерпретациях произведений Ф.Шопена - увеличение скорости исполнения. В настоящее время мировое исполнительское искусство достигло небывалого технического совершенства, его представители демонстрируют на международной сцене высочайшее техническое мастерство (безупречная точность, скорость, беглость), вместе с тем, в их интерпретациях мало внимания уделяется глубине художественного прочтения музыкального содержания, в исполнительском процессе мысль доминирует над чувством. Мало кто из современных исполнителей может увидеть, говоря словами Г.Г.Нейгауза, «мысль в чувственном обличии», мало кто из них способен сегодня «создать образ».

Сегодня искусство музыканта, способного создавать истинную романтику шопеновских образов и исполнительские интерпретации его сочинений, проникнутые всеобъемлющим вдохновением и эмоциональной насыщенностью явление довольно редкое, так как истинное вдохновение музыканта-исполнителя требует в эмоционально-образном отношении огромного напряжения сил, на которое исполнители часто неспособны. В результате чаще наблюдается искусственное воодушевление, надуманность интерпретаций дилетантского типа и музыкальный энтузиазм.

Шестым выводом является особая уникальность музыкальной эстетики Ф.Шопена и её яркой гуманистической составляющей. Богатство личностного, духовно-ориентированного потенциала в творческом наследии Ф.Шопена представляет собой колоссальные возможности для реализации гуманистических ценностей в развитии современной мировой общечеловеческой культуры. Духовная, нравственная и гуманная составляющая творческого наследия Ф.Шопена продолжает служить главным ориентиром для современных пианистов в интерпретации его сочинений, а непосредственному воплощению данного потенциала служат его пианистические традиции.

Основные научные результаты диссертации отражены в следующих публикациях автора:

1.«Музыкально-художественная эстетика Ф.Шопена и современность»// Журнал научных публикаций Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук №11 Москва, 2010, с.316-319.

2.«Исполнительский анализ Баллады №3 (As-dur) Ф.Шопена в интерпретации С.Рихтера»// Azərbaycan Milli Konservatoriyası №3-4, Bakı, 2010, s.61-65.

3.«Исполнительские традиции Ф.Шопена в классе заслуженного деятеля искусств Азербайджана, профессора Тарлана Сеидова»// Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti, Elmi Əsərlər №14, Bakı, 2012, s.71-75.

4.«Интерпретация сочинений Ф.Шопена выдающимся представителем западноевропейской пианистической культуры Артуром Рубинштейном» / Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin təşkilatçılığı ilə Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində keçirilən Doktorantların və gənc tədqiqatçıların XVII Respublika elmi konfransı, Bakı, 2012.

5.«Исполнительские традиции Ф.Шопена в классе профессора О.Г. Абаскулиева»// Международный научный журнал «Мир науки, культуры и образования» №68, Горно-Алтайск, 2013, с.217-219.

6.«Ф.Шопен в интерпретации народного артиста Азербайджана Мурада Гусейнова»// Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi «Mədəni Nəyat» №1-2, Bakı, 2013, s.87-89.

7.«Сравнительный анализ традиций интерпретации фортепианного наследия Ф.Шопена в западноевропейской, российской и азербайджанской пианистической культуре». / 1st International scientific conference Theoretical and Applied sciences in the USA November 5, 2014, p.7-11.

8.«Исполнительские традиции Ф.Шопена в классе доцента Эльнары Кеберлинской. // Azərbaycan Milli Konservatoriyası №3-4, Bakı, 2015, s. 68-72

9.«Ноктюрн с-moll Ф. Шопена в интерпретации Мурада Адыгезалзаде»// Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti, Elmi Əsərlər №20, Bakı, 2015, s.135-138.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ

ÜZEYİR HACIBƏYLİ adına BAKI MUSİQİ AKADEMİYASI

Əlyazması hüququnda

SEVİNC HƏŞİM QIZI CƏBRAYIL-ZADƏ

**AZƏRBAYCAN FORTEPIANO İFACILIĞINDA
FRİDERİK ŞOPEN ƏSƏRLƏRİNİN
İNTERPRETASIYA PROBLEMLƏRİ**

6213.01 – Musiqi sənəti

Sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsinə
almaq üçün təqdim olunmuş dissertasiyanın

AVTOREFERATI

Bakı – 2017

Dissertasiya işi Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının
“Musiqi tarixi” kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər: pedaqoji elmlər doktoru, professor
Tamilla Fərrux qızı Kəngərli

Rəsmi opponentlər: Azərbaycan Respublikasının
Əməkdar incəsənət xadimi,
sənətşünaslıq üzrə elmlər doktoru, professor
Sevda Firudin qızı Qurbanəliyeva

sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, professor
Maya Nəsir qızı Sadıxzadə

Aparıcı təşkilat: **Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin**
“Musiqi və onun tədris metodikası” kafedrası

Müdafiə “_30_” iyun 2017-ci ildə saat 12.00-da Üzeyir Hacıbəyli
adına Bakı Musiqi Akademiyası nəzdində 6213.01 – Musiqi sənəti ixtisası
üzrə 02.151 F/D sayılı Dissertasiya Şurasının iclasında olacaq.

Ünvan : AZ 1014, Bakı şəhəri, Ş.Bədəlbəyli küçəsi, 98

Dissertasiya işi ilə Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi
Akademiyasının Kitabxanasında tanış olmaq olar.

Avtoreferat “_” may 2017-ci ildə göndərilmişdir.

Dissertasiya Şurasının Elmi katibi,
sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru,
dosent:

H.V.Məmmədova

İŞİN ÜMUMİ XASIYYƏTNAMƏSİ

Mövzunun aktuallığı. Artıq iki əsrdən çoxdur ki, bütün dünya mədəniyyəti Şopen estetikasının təsirini hiss etməkdədir. Elə milli musiqi mədəniyyəti yoxdur ki, F.Şopen irsi onun inkişafında əhəmiyyətli rol oynamasın, elə musiqiçi yoxdur ki, onun yaradıcılıq yolunda F.Şopen iz qoymasın.

Dünya birliklərində qloballaşma prosesinin intensivliyi musiqi-ifaçılıq sənətinin inkişafında yeni istiqamətlərə və müasir musiqidə ifaçı rolunun artmasına səbəb olmuşdur. Belə bir şəraitdə ifaçının mənəvi mədəniyyətə yönələn simasının formalaşması problemi son dərəcə iti olub, müasir dinləyici auditoriyasının bədii zövq və estetik dəyərlərinin formalaşmasına da müəyyən dərəcədə təsir edir.

XXI əsrin əvvəli insan fəaliyyətinin bütün sahələrinin, o cümlədən musiqi-ifaçılıq sənətinin hamı tərəfindən qəbul olunan humanizmləşmə prosesləri ilə səciiyyətlənir. Bu proseslər məcrasında musiqidə romantizm dövrünün humanist potensialının rolunu qiymətləndirmək çətinidir. Romantizm nümayəndələri insan şəxsiyyətini təhsilin, mənəvi-ıdrak prosesinin çox mühüm tərkib hissəsi kimi görərək, haqlı olaraq onu şüurun ən refleksiv növünə aid etmişlər.

Bu dəyərlərin yüksək təzahürü dahi polyak bəstəkarı F.Şopen yaradıcılığında öz əksini tapmışdır. Şopenin bədii-estetik ənənələri XIX əsr romantizm mədəniyyəti ilə genetik olaraq bağlıdır, onun fundamental prinsip və əsasları məhz romantizm estetikası prizmasından gözdən keçirilir.

Şopen yaradıcılığının mənəvi və yüksək əxlaqi potensialı hazırkı dövrdə həmişə olduğundan daha aktualdır, çünki onun əsərlərinin dərki və interpretasiyası insan şəxsiyyətinin humanist potensialının formalaşmasına aktiv şəkildə səbəb olur. Müasir fortepiano-ifaçılıq mədəniyyətinin texniki cəhətdən intensiv inkişaf etdiyi bir dövrdə F.Şopenin yaradıcılıq irsində cəmləşən mənəvi potensial əks nöqtədə durur. Onun bədii-estetik görüşlərinin və pianoçuluq prinsiplərinin mühafizəsi və gələcək inkişafı pianoçuluqda texniki meyarların inkişaf prosesi ilə əlaqədar olaraq kifayət dərəcədə aktualdır.

Mövzunun işlənmə dərəcəsi. Şopen irsinin, onun ifaçılıq və pedaqoji fəaliyyətinin tədqiqinə dair xarici və rus musiqiçi-alimlərin çoxlu sayda elmi əsərləri mövcuddur. F.List, V.Pasxalov, A.A.Solovtsov, Y.A.Kremlyov, L.A.Mazel, Y.İ.Milşteyn, V.A.Nikolayev, İ.Belza, Y.İvaşkeviçin müxtəlif elmi əsərləri və monoqrafiyaları buna misaldır. F.Şopenin bir bəstəkar və fortepiano ifaçısı kimi musiqi pedaqogikasında yenilikçi rolu işıqlandırılır.

lir. Onun yaradıcılığına həsr olunmuş çoxsaylı elmi məqalələr toplusu nəşr olunmuşdur, (“Венок Шопену”, 1989, tərtibçi L.S.Sidelnikov; “Шопен, как мы его слышим”, 1970, tərtibçi S.M.Xentova), bir sıra dissertasiya işləri yazılmışdır: K.V.Zenkina «Фортепианная миниатюра Ф.Шопена и её место в историко-художественном процессе» (1987), V.A.Nikolaeva «Шопен – педагог и его значение в истории фортепианного искусства» (1989), Y.V.Mamaу «Педагогические взгляды Ф.Шопена и современность (на материале работы в музыкально-исполнительских классах педагогических учебных заведений)» (2004) belələrindəndir.

Milli elmi-metodik ədəbiyyatda E.R.Kəbirlinskayanın «Педагогические аспекты изучения фортепианных сочинений Ф.Шопена» (2010) adlı dərs vəsaiti diqqətəlayiqdir. Burada F.Şopenin seçilmiş fortepiano əsərlərinin interpretasiya problemləri nəzərdən keçirilir və Azərbaycan pianoçu-pedaqoqlarının hazırki problemə dair görüşləri işıqlandırılır.

Görkəmli Azərbaycan pianoçu-pedaqoqların fəaliyyətinə həsr olunmuş tədqiqat işlərini də həmçinin qeyd edək: Fərhad Bədəlbəyli. «Məqalələr. Materiallar» /Tərtibçilər - T.Ə.Seyidov, A.M.Hüseynova (1991); R.Atakişiyev. Статьи, воспоминания, материалы./Сост.-ред.Т.А.Сеидов (1999); A.H.Mailova – «Становление и развитие музыкально-исполнительского творчества К.К.Сафаралиевой» (2003); T.V.Tsinamdzqvarişvili - «Соната-воспоминание или портрет музыканта» (2004); G.N.Səfərova - «Октай Абаскулиев. Творческий портрет педагога» (2005); K.H.Hüserynova - «Musiqimizin Fərhadı» (2008).

X.N.Rzayeva özünün «Проблема авторского текста в исполнительской практике современных азербайджанских пианистов» (2007) tədqiqat işi ilə müasir Azərbaycan pianoçularının ifaçılıq sənəti nümunəsində pianoçuluğa dair müxtəlif nəzəri problemlərin tədqiqinə böyük töhvə vermişdir. G.N.Səfərovanın «Формы и методы использования национальной музыки в начальном обучении детских музыкальных школ Азербайджана». (2003) və N.Ə.Quliyevanın «Роль и функции фортепианного ансамбля в музыкально-эстетическом воспитании учащихся детских музыкальных школ» (2007) adlı tədqiqat işləri fortepiano tədrisi metodikasına əhəmiyyətli töhfə daxil etmişdir. Pianoçuluğun müasir nəzəriyyəsi ilə bağlı müxtəlif məsələlər F.Ş.Bədəlbəyli tərəfindən baş redaktor kimi tərtib olunmuş «Актуальные проблемы фортепианного исполнительства и педагогики. Сборник статей. Выпуск №1. (2006), Выпуск №2 (2008) adlı məqalələr toplusunda nəzərdən keçirilir.

Yuxarıda qeyd olunan əsərlərdən başqa, elmi və metodik xarakterə malik digər tədqiqatlarda F.Şopen yaradıcılığına, onun dünya musiqi mədəniyyətinə bəxş etdiyi töhfələrə, onun bədii və ifaçılıq üslubuna, əsərlərinin interpretasiya problemlərinə dair mülahizələr əksini tapır.

Məşhur Azərbaycan pianoçularının konsert repertuarında Şopenin fortepiano və orkestr üçün konsertləri, fortepiano sonataları, ballada və skertsoları, eksprompt və polonezləri, etüd və miniatür silsilələri böyük yer tutur. F.Şopen musiqisinin ən dəyərli interpretasiyalarından biri olan 4 saylı g-moll Ballada və b-moll Noktürnü Azərbaycanın xalq artisti F.Bədəlbəylinin, Bir saylı fortepiano konserti və 13 saylı Noktürnü xalq artisti M.Z.Adıgözəlzadənin, As-dur Polonez xalq artisti Murad Hüseynovun, Barkarola Məmməd Quliyevin, 4 saylı g-moll Ballada Elnarə Kəbirlinska-yanın ifasında öz əksini tapmışdır.

Tədqiqat işinin yerinə yetirilməsində Azərbaycan fortepiano məktəbinin hazırkı nümayəndələrinin – A.R.Vəkilova, O.H.Abasquliyev, T.M.Seyidov və digərlərinin ifaçılıq və pedaqoji təcrübəsinin öyrənilməsi həmçinin böyük əhəmiyyət daşımışdır. Onlar öz hərtərəfli musiqi-ifaçılıq fəaliyyətində dünya pianoçuluq sənəti və pedaqogikasının ən dəyərli ənənələrinə dayaqlanmışlar. Şopen əsərlərinin interpretasiyasına dair onların dəyərli metodik tövsiyələri dissertasiya işinin məzmununda öz əksini tapmış və hazırkı tədqiqatın aparılmasında mühüm rol oynamışdır.

Elmi əsərin meydana çıxmasında həmçinin müasir Azərbaycan pianoçularının konsert-ifaçılıq fəaliyyətinin təhlili əhəmiyyətli olmuşdur. Onların ifaçılıq sənəti Şopenin pianoçuluq ənənələrinin varislik əlaqələrini təsdiq edir.

Ümumilikdə milli pianoçuluq sənətinin tarixi və nəzəriyyəsinə dair işıq üzü görmüş elmi və metodoloji ədəbiyyat hazırkı tədqiqat işinin meydana çıxmasında əhəmiyyətli olmuşdur.

Dissertasiya işinin elmi yeniliyi onunla müəyyənləşdirilir ki, musiqişünaslıq və ifaçılıq sahələri üçün aktual olan F.Şopenin fortepiano əsərlərinin interpretasiya problemi Azərbaycan fortepiano ifaçılığının materiallarına əsasən ilk dəfə olaraq nəzərdən keçirilir.

Dissertasiya işində F.Şopenin fortepiano irsinin öyrənilməsi və ifasına dair Azərbaycan fortepiano mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələrinin əldə etdikləri təcrübənin bədii əhəmiyyəti və metodik dəyəri müəyyənləşdirilir. F.Şopenin fortepiano yaradıcılığının hər bir istedadlı ifaçı tərəfindən interpretasiyası yüksək estetik dəyərə malik olub, dünya pianoçuluq sənətinin sərvətidir.

Elmi təhlil və müqayisə nəticəsində Qərbi Avropa, rus və Azərbaycan fortepiano mədəniyyətində Şopen irsinin ifaçılıq ənənələri üzə çıxarılır, əsaslandırılır və ümumiləşdirilir. Bir tərəfdən, bu ənənələrin varislik əlaqələri təsdiqini tapır, digər tərəfdən ayrı-ayrılıqda onların hər birinə xas olan səciyyəvi cəhətlər aşkar olunur.

Azərbaycan fortepiano-ifaçılıq sənəti və pedaqogikasında F.Şopenin interpretasiya problemləri tarixi nöqteyi-nəzərdən rus pianoçuluq məktəbinin ənənələrinə söykənmişdir, hazırda Qərbi Avropa məktəblərinin müəyyən təsiri də özünü göstərir. Məhz bu təsirin inteqrasiyası Azərbaycan fortepiano mədəniyyətinin, xüsusən də müasir Azərbaycan pianoçularının ifaçılıq və pedaqoji təcrübəsinin inkişafını səciyyələndirir.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri - Azərbaycan fortepiano ifaçılığında Şopen əsərlərinin interpretasiya problemlərinin öyrənilməsindən ibarətdir.

Tədqiqatın məqsədinə müvafiq olaraq, aşağıdakı vəzifələr qarşıya qoyulmuş və öz həllini tapmışdır:

1. Qərbi Avropa pianoçuluq sənətində F.Şopenin ifa ənənələrinin Artur Rubinşteyn, Marta Argerix, Maurisio Pollini, Kristian Tsimermanın səsyazıları nümunəsində öyrənilməsi;

2. Rus fortepiano ifaçılıq sənətində Henrix Neyqauz, Lev Oborin, Vladimir Sofronitski və Svyatoslav Rixterin ifasında F.Şopen əsərlərinin interpretasiyası;

3. Dünyaşöhrətli pianoçu Bella Davidoviçin interpretasiyasında F.Şopen əsərlərinin ifaçılıq təhlilinin aparılması;

4. E.Y.Səfərovanın fortepiano məktəbinin yetirmələrinin – M.Hüseynov, M.Quliyev, E.Kəbirlinskaya və N.Əliyarovanın ifaçılıq fəaliyyətində Şopen əsərlərinin interpretasiya təhlili;

5. Azərbaycanın görkəmli pianoçu-pedaqoqlarının – O.Abasquliyev, T.Seyidov, M.Adıgözəlzadə, D.Mirzəquliyeva A.Rəhimova, E.Mustafayevanın fəaliyyətində F.Şopenin interpretasiya təcrübəsi;

6. F.Şopen ifaçılıq ənənələrinin Qərbi Avropa, rus və Azərbaycan pianoçuluq sənətində tədqiqinin ümumiləşdirilməsi. Onların müqayisəli təhlilinin aparılması və ümumi nəticə çıxarılması.

Dissertasiya işinin metod və metodoloji əsasını aşağıdakılar təşkil edir:

- Dünya musiqi - ifaçılıq sənətində, Qərbi Avropa və milli musiqişünaslıq elmində, eləcə də Qərbi Avropa və milli fortepiano-ifaçılıq sənəti və pedaqogikasında F.Şopen yaradıcılığına həsr olunmuş elmi əsərlər və tədqiqat işləri;

- F.Şopen əsərlərinin təfsirçilərinin ifaçılıq fəaliyyətində əksini tapan audio və video səsyazıları;

- görkəmli pianoçu-pedaqoqların fəaliyyətində F.Şopen əsərlərinin öyrənilməsinə dair pedaqoji və elmi-metodik təcrübə.

Dissertasiyada aşağıdakı **tədqiqat metodlarından** istifadə olunmuşdur:

1. Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri aspektində xüsusi ədəbiyyatın təhlili;
2. Materialların tədqiqi prosesində əldə olunmuş ümumiləşdirmələr;
3. İfaçılıq və pedaqoji təcrübə üzrə müşahidələr;
4. Anket-müsahibələr;
5. İfa səsyazılarının dinlənilməsi;
6. Fortepiano əsərlərinin təhlili.

Tədqiqat nəticələrinin **obyektivliyi və doğruluğu**. Dissertasiyada əksini tapan elmi müddəa, nəticə və tövsiyələr uzun illər praktiki və pedaqoji fəaliyyət nəticəsində toplanılan müxtəlif tədqiqat üsulları və çoxsaylı faktik materiala əsaslanaraq, təsdiqlənir.

Tədqiqat prosesində yerinə yetirilən yüksək keyfiyyətli təhlil tədqiqat nəticələrinin doğruluğunu təsdiqləyir.

Tədqiqat nəticələrinin doğruluğu və onların nəzəri əsaslandırılması üçün çoxsaylı səsyazıları dinlənilmiş, müxtəlif ifaçılıq interpretasiyaları nəzərdən keçirilmiş və müqayisə olunaraq, təhlil edilmişdir.

Tədqiqatın obyektini F.Şopenin fortepiano irsi təşkil edir.

Tədqiqatın predmeti F.Şopenin fortepiano əsərlərinin interpretasiya prosesindən ibarətdir.

Tədqiqatın faktik materialı F.Şopenin fortepiano yaradıcılığına dair xarici və Azərbaycan musiqişünaslarının elmi əsərlərindən, not nəşrləri və səs yazılarından (CD və DVD) toplanılmışdır.

Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti. Dissertasiya materialları müasir pianoçuların formalaşması və inkişafında, eyni zamanda fortepiano sənətinin digər istiqamətlərində elmi-metodik cəhətdən dəyərli ola bilər. Dissertasiya nəticələri ali və orta musiqi təhsil ocaqlarında tələbə-pianoçular üçün faydalı metodik vəsaitdir. Dissertasiya materiallarından ali və orta musiqi təhsil ocaqlarında tədris olunan “İxtisas fortepiano”, “Ümumi fortepiano”, “Fortepiano sənəti tarixi”, “Fortepianoda çalğı metodikası” fənləri üzrə tədris proqramları, dərslər vəsaitlərinin yaradılmasında istifadə oluna bilər.

Tədqiqat prosesində təqdim edilmiş metodik müddəalar, prinsip və üsullar pianoçu və pedaqoqlara F.Şopenin fortepiano əsərlərinin interpretasiyasına dair öyrənilməsi tələb olunan çoxsaylı məsələlərin cavabını tapmağa, bəstəkarın musiqi üslubunu və musiqi estetikasını dərk etməyə, müxtəlif ifaçılıq çətinliklərini dəf etməyə, ortaya qoyulmuş bədii məsələlərin uğurla həll edilməsinə imkan verəcək.

Yerinə yetirilən tədqiqat nəticələri F.Şopen əsərlərinin interpretasiya problemlərinin gələcəkdə öyrənilmə perspektivlərini artırır. Əldə olunmuş nəzəri müddəalar öz üslubuna, bədii-estetik prinsip və fərdi-pedaqoji istiqamətlərinə görə bir-birindən fərqlənən müxtəlif fortepiano məktəblərinin səciyyəvi xüsusiyyətlərinin, müxtəlif milli fortepiano məktəblərinin spesifikasiyasının tədqiqi ilə bağlı xüsusi araşdırmalar üçün faydalı ola bilər.

Müdafiəyə çıxarılan müddəalar:

XXI ərin pianoçuluq sənətində Şopen əsərlərinin interpretasiyasının aktuallığı getdikcə artan ifaçılıq texnisizmi, rəşionalizmin əks nöqtədə durması ilə şərtləndirilir və Şopen fenomeninin dünya musiqi mədəniyyətinin inkişafında əhəmiyyəti ilə bağlı olaraq pianoçular qarşısında xüsusi estetik meyarlar qoyur.

Şopen əsərlərinin interpretasiyası dünya fortepiano mədəniyyətində ən mürəkkəb və mübahisəli məqamlardan biridir.

Görkəmli polyak bəstəkarı F.Şopen musiqisinin tarixi nöqteyi-nəzərdən təşəkkül tapan Qərbi Avropa interpretasiya ənənələri dünya fortepiano sənətində ən əsas çıxış nöqtəsinə çevrilmişdir.

Rus pianoçuları Qərbi Avropa ənənələri və xalq-milli musiqi mədəniyyətinə söykənərək, Şopen interpretasiyası tarixində yeni dövr açmışlar və bununla da Azərbaycan fortepiano mədəniyyətində Şopen əsərlərinin ifaçılıq ənənələrinin bərqərar olmasında mühüm rol oynamışlar.

XXI əsrin dünya pianoçuluq sənəti fəal qarşılıqlı yaradıcı əlaqə və inteqrasiya prosesindədir. Bu gün dünya fortepiano ifaçılıq sənətinin ən yaxşı nailiyyətləri və şedevrləri bir çox milli pianoçuluq məktəblərinin sintezinin nəticəsidir.

Beynəlxalq musiqi-yaradıcı ünsiyyət, fortepiano ifaçılığı və təhsili sahəsində əldə olunan təcrübə mübadiləsi Şopen əsərlərinin ifaçılıq baxımdan ən müxtəlif şərhinin təhlilinə, eyni zamanda pianoçuların professional cəhətdən püxtələşərək, təkmilləşməsinə səbəb olur.

Azərbaycan pianoçu və pedaqoqlarının hazırkı nəslinin nümayəndələri Şopen irsinin müxtəlif ifaçılıq şərhələrini fəal şəkildə öyrənir və onun müxtəlif interpretasiya problemlərini tədqiq edərək, dünya ifaçılıq və pedaqoji təcrübəyə sıx şəkildə inteqrasiya edirlər.

Tədqiqatın aprobasiyası. Dissertasiyanın materialları və müddəaları Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının 1 və 2 saylı “İxtisas fortepiano” kafedralarında, “Musiqi tarixi” kafedrasında, habelə “Metodika və xüsusi pedaqoji hazırlıq” kafedrasında müzakirə olunaraq, bəyənilmişdir. Tədqiqatın nəticələri bir sıra elmi - praktik və elmi-ifaçılıq konfrans və

seminarlarında, eləcə də dissertasiya mövzusu ilə bağlı elmi məqalələr toplusunda nəşr olunmuşdur.

Dissertasiya işinin quruluşu. Dissertasiya giriş, üç fəsil, nəticə, istifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısı, saytoqrafiya və əlavələrdən ibarətdir.

DİSSERTASIYANIN ƏSAS MƏZMUNU

Girişdə mövzunun aktuallığı, işlənmə dərəcəsi, elmi yeniliyi əsaslandırılır, işin məqsəd və vəzifələri, metodoloji əsası, praktiki əhəmiyyəti təyin olunur, dissertasiyanın materialı, aprobasiyası və strukturu müəyyənləşdirilir.

“Friderik Şopenin fortepiano əsərlərinin interpretasiya problemlərinin tarixi icmalı” adlı I Fəsil iki yarımfəsildən təşkil olunub. Burada Qərbi Avropa və rus pianoçuluq məktəbinin görkəmli nümayəndələri tərəfindən F.Şopen əsərlərinin interpretasiya xüsusiyyətləri nəzərdən keçirilir.

1.1. “Qərbi Avropa fortepiano mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri: Artur Rubinşteyn, Kristian Tsimerman, Marta Argerix, Maurisio Pollini tərəfindən F.Şopen əsərlərinin interpretasiyası”nda F.Şopen əsərlərinin interpretasiya problemləri və mövcud nəzəri - praktik təcrübəsi ümumiləşdirilərək, dərk olunur.

Qərbi Avropa pianoçuluq sənəti dünya musiqi mədəniyyətinin inkişafında böyük rol oynayaraq, F.Şopen əsərlərinin interpretasiya ənənələrinin bünövrəsini qoymuş və bu ənənələrin başlıca metodik prinsiplərinin öyrənilməsini irəli sürmüşdür. Məsələn, Artur Rubinşteyn F.Şopeni bütün yaradıcılığı boyu ifa edərək, Şopen musiqisinin ifasına dair təkrarolunmaz üslub yaratmışdır. Onun ifaçılıq sənəti üçün gənclik təravəti, səmimilik hər zaman səciyyəvi olmuşdur. Onun interpretasiyalarında musiqiyə xüsusi münasibət aydın ifadəsini tapır: onun təfsiri yaradıcılıq novatorluğu ilə boldur. İfaçılıqda daim kamillik sorağında olan ifaçının nümayiş etdirdiyi bitib-tükənməyən ruh yüksəkliyi təkcə müasirlərini deyil, eyni zamanda sonrakı musiqçilər nəslinin nümayəndələrini də heyran qoymuşdur. Öz sənəti ilə o, Şopen üslubunun dərkinə özü başa düşdüyü kimi dərin fərdi və kamil anlama tərzini daxil etmiş və bununla da bəstəkar interpretasiyalarının tarixini zənginləşdirmişdir Artur Rubinşteyn dünya pianoçuluq tarixinə Şopen şüurlərinin misli-bərabəri olmayan ifa səsyazıları bəxş etməklə kəfayətlənməmiş, həm də özündən sonra Şopen üslubunun dərin individual şərhini yarada biləcək tələbə-ardıcıllar yetişdirərək, öz ifaçılıq ənənələrinin əsasını qoymuşdur.

Onlardan biri olan Kristian Tsimerman 1975-ci ildə F.Şopen adına Beynəlxalq müsabiqə tarixində ilk dəfə olaraq nəinki ən gənc qalib adını qazanmış, həm də bütün əlavə mükafatların sahibi olmuşdur. Onun interpretasiyaları emosional cəhətdən dolğun və dərin intellektualdır, onun şərh qavrayış baxımdan tərəvətli və yeni, səslənmə etibarilə ifadəli və rəngarəngdir, tembr zənginliyi və polifonik məzmunluğu ilə seçilir. Onun yaratdığı bədii obraz öz gözəlliyi və ifadəliliyi ilə fərqlənir.

Müstəsna dərəcədə istedadlı argentina pianoçusu Marta Argerix - qeyri-adi iblisənə texnika, parmaq virtuozluq, cazibədar səslənmə sahibidir, əsəri forma etibarilə son dərəcə gözəl duyma qabiliyyətinə malikdir. Onun interpretasiyaları ruh yüksəkliyi, impulsivliyi və dramatikliyi, həssaslığı və romantikliyi ilə seçilir. O, 1965-ci ildə Varşavada keçirilən F.Şopen adına beynəlxalq müsabiqənin qalibi olmuştu və bir çox əlavə mükafatlarını əldə etmişdi. M.Argerixin interpretasiyası Şopen əsərlərinin üslub dərkinə fərdi yanaşma ilə seçilir. Bununla belə, onun mükəmməl ifaçılıq texnikasını, Şopen irsinin klassik dərkinin hüdudlarını aşan emosional-dramatik dolğunluğunu qeyd etmək vacibdir.

Maurisio Pollini müasir pianoçuluq sənətinin ən görkəmli nümayəndələrindən və Şopen əsərlərinin parlaq təfsirçilərindən biridir. 1960-cı ildə o, 19 yaşında ikən Varşavada F.Şopen adına müsabiqə laureatı adını qazanır. O, öz interpretasiyasında emosional tərəfi analitik tərəflə, aydın və struktur təfəkkürü emosional təvazü ilə, alətə toxunuşda səmimiliyi sərtliklə hər zaman uzlaşdırır. Müasir musiqiyə maraq ona F.Şopen interpretasiyasına yeni prizmadan baxmağa və öz ifasında klassik həmahəngliyi müasir musiqi-estetik meyarlarla uzlaşdırmağa imkan verir. Onun geniş konsert-ifaçılıq repertuarında F.Şopenin bütün əsərləri əhəmiyyətli yer tutur, ifaçı bu əsərləri nöqsansız, mükəmməl surətdə ifa edir.

Dünya pianoçuluq sənətinin inkişaf tarixi göstərir ki, F.Şopenin interpretasiya ənənələri Qərbi Avropa fortepiano məktəblərində təşəkkül taparaq, rus pianoçuluğunun, sonralar isə Azərbaycan pianoçuluq sənətinin inkişafında fundamental və əsaslı rol oynamışdır. Bu ənənələr Şopen əsərlərinin ifaçılıq dərkinin metodik, bədii-estetik təməlini qoyaraq, eyni zamanda pianoçuluq ənənələrinin varisliyini həyata keçirmişdir.

1.2. “Görkəmli rus pianoçuları Henrix Neyqauz, Lev Oborin, Vladimir Sofronitski və Svyatoslav Rixter tərəfindən F.Şopen əsərlərinin interpretasiyası”. Qeyd etmək zəruridir ki, nəsil-dən-nəslə ötürülən varisliyə baxmayaraq, Şopen əsərlərinin rus ifaçılıq təfsiri dünya pianoçuluq mədəniyyətində yeni bədii-estetik hadisədir. Artıq XX əsrin

əvvəllərində Rusiyada ciddi və progressiv fortepiano ifaçılıq məktəbi mövcud idi, onun zəminində istedadlı pianoçular nəsli yetişmişdi. Qərbi Avropa pianizminin təsiri ilə yanaşı, rus pianoçuluq mədəniyyətinin təşəkkülündə rus xalq-mahnı və poetik folklorunun təsiri də güclü olmuşdur. Bu qarşılıqlı təsir nəticəsində Qərbi Avropa pianizminin rus xalq-mahnı vokal intonasiası xüsusiyyətləri ilə sintezi baş vermişdir. Bu prosesin nəticəsi olaraq xüsusi mənə dolğunluğu, ahəngdarlığı və ifadəli, lətif fortepiano intonasiası xüsusiyyətləri ilə seçilən rus professional pianizminin səciyyəvi cəhətləri təşəkkül tapmışdır.

Rus fortepiano ifaçılıq sənətinin inkişafında bir sıra istedadlı pianoçu və pedaqoqlar böyük rol oynamışlar. Onlardan hər biri parlaq musiqili-yaradıcı fərdiliyə malik olaraq, rus pianoçuluq mədəniyyətinə öz töhfəsini vermişdir. F.Şopen əsərlərinin son dərəcə istedadlı təfsircisi olan Q.Q.Neyqauz belələrdəndir. Onun ifası hər zaman inandırıcı, nikbin və ifadəlidir; ehtiraslı energetikası və valehedici səslənməsi ilə seçilir. O, öz diqqətini Şopen əsərlərinin həm dramatik, faciəvi və konfliktli tərəflərində, həm də poetik və təlatümlü romantik həssaslıq üzərində eyni dərəcədə cəmləşdirmişdir. Onun təfsirində Şopen irsi müəllif əənələrinin yaradılması ilə nəticələnmişdir. Bu əənələr onun görkəmli tələbələri - ardıcılıları olan S.Rixter, S.Neyqauz, Y.Zak, V.Qornostayeva, Y.Mogilevski, E.Virsaladze, A.Nasedkin və digərləri tərəfindən mənimsənilmişdir.

Lev Oborinin adı sovet məktəbinin dünya səviyyəsinə yüksəlməsi və onun nailiyyətlərinin beynəlxalq miqyasda tanınması ilə bağlıdır. 1927-ci ildə F.Şopen adına Birinci beynəlxalq müsabiqədə qalib adını qazanaraq o, öz sənəti ilə bəstəkar əsərlərinin interpretasiyasında xüsusi ustalığı nümayiş etdirmişdir. Forteplanoda səshasilinə xüsusi, "vokal" münasibət, alətə texniki cəhətdən yüksək yiyələnmə, ifanın emosional məzmunluğu və ifaçılıq dramaturgiyasında tamlığın əldə olunması – onun ifaçılıq sənətinin əsas prinsipləri idi. L.Oborin F.Şopeni faciəvi başlanğıca malik olan klassik kimi təfsir etmişdir.

F.Şopen interpretasiyasında həmçinin diqqəti özünə cəlb edən Vladimir Sofronitski bu musiqini öz süzgəcindən keçirərək, ifa etdiyi əsərlərin obrazlar aləminə dalır və ifa olunan hər bir əsərin bənzərsizliyi və individuallığından səmimi zövq və məmnuniyyət hissi keçirir. V.Sofronitski "özünü və yalnızca öz tərzini ifadə edən" artistlər qisminə aiddir. F.Şopenin V.Sofronitski tərəfindən ifası onun bütün ifaçılıq fəaliyyəti ərzində təkmilləşmişdir. Yaradıcılığının başlanğıcında pianoçu F.Şopen əsərlərinin zərif kamera üslubunu, onun lirikasını vurğulayaraq, dramatism

elementlərini yumşaldır, onları azaltmaqla iri formanı parçalayaraq, xırdalayır. İfaçılıq sənətinin çiçəklənməsi dövründə isə V. Sofronitski F.Şopeni fəal surətdə - iradəli, qəhrəmani tərzdə tərənnüm edir və öz dövrünün progressiv təmayüllərini açıb göstərir.

Dünya pianoçuluq mədəniyyətində bütün dövrlərin, janr və üslubların ən görkəmli interpretatoru olan Svyatoslav Rixter F.Şopen əsərlərinin müstəsna ifaçılarından biri kimi tarixə daxil olmuşdur. Artistik maqnetizmi, intellektual və emosional ifadə tərzini onun interpretasiyalarına xasdır. Şopenin irihəcmli əsərlərinin interpretasiyaları xüsusən fəlsəfi və dramaturji cəhətdən məsəblidir. Onun üçün ideya dolğunluğu, “ahəngdarlıq”, inandırıcılıq, müəllif fikrinin gerçək ifadəsi xasdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, estetik və bədii meyarların birliyinə baxmayaraq, rus pianoçuluq məktəbinin hər bir nümayəndəsi öz individual təfəsilərini yaratmışdır və bu günə qədər yaratmaqda davam edir. Ümumilikdə, rus pianoçuluq məktəbinin ən yaxşı ənənələrinə və öz estetik zövq və ideallarına söykənərək, onlar royal arxasında “həyəcan yaşama hissi”, “dərkətmə duyğusu”, “ifadə etmə hissi” keçirirlər.

II Fəsil. “Azərbaycan fortepiano mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələrinin fəaliyyətində F.Şopenin interpretasiya təcrübəsi” - iki yarım fəsildən ibarətdir. **2.1. “F.Şopen dünyaşöhrətli pianoçu Bella Davidoviçin interpretasiyasında”** adlı yarım fəsildə Azərbaycanda F.Şopen əsərlərinin ifaçılıq ənənələrinin inkişaf prosesi üzə çıxarılır.

Azərbaycan musiqiçiləri F.Şopen əsərlərinin ifaçılıq ənənələrinin inkişaf yollarını bütün dünyada təsdiqini tapmış rus fortepiano məktəbinin ənənələri ilə, müxtəlif Qərbi Avropa məktəblərinin nailiyyətləri ilə, eləcə də dünya ifaçılıq sənətinin bütün nailiyyətləri ilə inteqrasiyada görmüşlər. Forteplano tədrisinin müxtəlif mərhələlərində F.Şopen əsərlərinin ifaçılıq ənənələri bu nailiyyətlərin səmərəli təsiri altında formalaşmışdır. Məktəb dövründən ali musiqi təhsil ocağına qədər polyak bəstəkarının əsərləri Azərbaycan pianoçularının stolüstü kitabına çevrilmişdir. XX əsrin ortalarından başlayaraq xaricdə çıxış edən Azərbaycan pianoçuları Şopen əsərlərinin ifasında ustalıq nümayiş etdirmişlər.

Görkəmli Azərbaycan pedaqoq-pianoçularının - G.G.Şaroyev və M.R.Brennerin çoxcəhətli və səmərəli musiqili-ictimai fəaliyyəti milli pianoçuluq sənətində varislik ənənələrini həyata keçirməyə, F.Şopen ifaçılıq ənənələrinin qorunub, inkişaf etdirilməsinə imkan vermişdir. Onlar öz ifaçılıq və pedaqoji fəaliyyəti nəticəsində istedadlı pianoçuların yeni nəslini yetişdirməyə, Azərbaycanda Şopen ənənələrinin sonrakı inkişafına

və təkmilləşməsinə nail olmuşlar. Bu nəslin parlaq nümayəndələrindən olan Bella Davidoviç 1949-cu ildə Friderik Şopen adına pianoçuların IV Beynəlxalq müsabiqəsində I mükafata layiq görülmüşdür.

B.Davidoviçin ifasında Şopen əsərlərinin interpretasiyası məzmun etibarilə dolğun və dramatik cəhətdən konseptualdır. Daha çox xəfif dinamik dərəcələrə müraciət edərək o, maksimal dərəcədə zidd səslənməyə nail olmuşdur. Bununla belə, onun ifası dinləyiciləri tam mənada heyran qoymuşdur. Şübhə yoxdur ki, Davidoviç, Şopen əsərlərinin bütün dünyada ən gözəl təfsirçilərindən biridir.

2.2. “F.Şopeni ifa etmə ənənələrinin inkişafında Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi, professor Elmira Səfərovanın rolu” adlı yarımfəsilə gənc və istedadlı ifaçılar dəstəsi yetişdirən pianoçunun pedaqoji fəaliyyəti nəzərdən keçirilir, onlar hazırda müəllimlərinin pianoçuluq məktəbini Respublika və xarici ölkələrin müxtəlif konsert səhnələrində layiqincə təmsil etdirirlər.

E.Kəbirinskayanın ifasında F.Şopen əsərlərinin ifası mükəmməl zövq və məna dolğunluğu ilə fərqlənir. O, 2010-cu ildə Azərbaycanda F.Şopenin anadan olmasının 200 illiyi münasibəti ilə keçirilən konsertin fəal iştirakçısı olmuşdur. Elə həmin il onun tərəfindən «Педагогические аспекты изучения фортепианных сочинений Ф.Шопена» adlı monoqrafiya nəşr olunmuşdur. Tələbələrə F.Şopen əsərlərinin interpretasiyası üzərində iş prosesində o, üç əsas məqama əsaslanır: bunlar - dünya ifaçılıq sənətinin hərtərəfli təcrübəsi, E.Səfərovanın rəhbərliyi altında formalaşan şəxsi təcrübə və ifaçının musiqi individuallığından ibarətdir. Onun fikrincə, F.Şopenin fortepiano əsərlərinin interpretasiyası zamanı ifadəsini tapan sənətkarlıq pianoçuluq sənətinin ən parlaq estetik meyarlarından, eyni zamanda ifaçılıq mədəniyyətinin yüksək göstəricilərindən biridir. Bu əsərlərin ifası pianoçu qarşısında xüsusi çətinlik yaradır, çünki burada musiqi qabiliyyətinin və virtuozluğun olması azlıq təşkil edir. F.Şopenin interpretasiyası zamanı pianoçunun bir insan və musiqiçi kimi bütün siması üzə çıxır.

Elnarə Kəbirinskayanın təfsirində F.Şopenin 4 sayılı Balladasının ifaçılıq təhlili zamanı virtuozluq, bədii məzmun zənginliyi, pedaldan istifadə bacarığı, alətə zərif toxunma tərzii, eləcə də Şopen obrazlarının fərdi surətdə canlandırılmasını qeyd etmək lazımdır.

Murad Hüseynovun konsert ifaçılığında F.Şopen əsərləri xüsusi yer tutur. O, əmindir ki, Şopen əsərlərinin interpretasiya təcrübəsi pianoçunun yaradıcı təşəkkülü prosesinə, onun bədii zövqünün formalaşmasına, səs-hasilinin xarakterinə və ümumilikdə həyatı və mənəvi aləminə aktiv surətdə

təsir edir. Zaman ötdükcə bütün bunlar Şopen əsərlərinin mahiyyəti və məzmununu yenidən dərk etməyə imkan verir. Murad Hüseynov Şopen musiqisinin ifasına fərdi yanaşaraq, öz müəllif şərhilə dinləyicilərə sözün həqiqi mənasında zövq bəxş edir. Onun musiqi qabiliyyətini, intellektual və texniki imkanlarını, əsərin ifaçılıq dramaturgiyasını düzgün qurmaq bacarığını, eləcə də obraz məzmununun ifadəsində parlaqlığı və geniş miqyaslılığı qeyd etmək zəruridir.

Məmməd Quliyev F.Şopen əsərlərinin öyrənilməsində səshasilini maksimal dərəcədə diqqətdə və nəzarətdə saxlamağı, əsərin bədii cəhətdən düzgün və inandırıcı təfsirini, onun ifaçılıq dramaturgiyasının çatdırılmasını, hissələrin emosional dolğunluğunun Şopen obrazlarına uyğun bir şəkildə ifadəsini, eləcə də Şopen ritmikasının sərbəstliyinə baxmayaraq, ümumi ritmik mütəşəkkilli tələb edən dəqiqliyi əsas cəhət hesab edir.

Nərgiz Əliyeva hesab edir ki, F.Şopen musiqisinin ifası zamanı üslub doğruluğunun, yəni klassik və romantik ənənələrin düzgün nisbətində oluması olduqca vacibdir. Bütün əsərin düzgün və müntəzəm quruluşuna tab gətirmək, onun bütün tərkib hissələrini bədii obraza tabe etdirmək, həddindən artıq “şit”, “sentimental” ifadan çəkinmək, eləcə də həm daxili sərbəstlik, həm də emosional dolğunluq arasında uyğunluq yaratmaq zəruridir.

III Fəsil. “F.Şopen əsərləri görkəmli Azərbaycan pedaqoq-pianoçularının təcrübəsində” – üç yarım fəsildən ibarətdir. **3.1. “Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının professorları Oqtay Abasquliyev, Tərhan Seyidov, Nəzakət Rimazi və Murad Adıgözəlzadənin sinfində Şopen irsinin ifaçılıq təcrübəsi”** adlı yarım fəsildə adı qeyd olunanların pedaqoji və ifaçılıq fəaliyyəti nəzərdən keçirilir.

F.Şopen musiqisinin böyük pərəstişkarı - Əməkdar incəsənət xadimi, professor Oqtay Hüseyn oğlu Abasquliyev əlli illik pedaqoji fəaliyyəti ərzində öz tələbələrinə, M.R.Brenner və Y.İ.Milşteyn kimi görkəmli pedaqoqların sinfində əldə etdiyi Şopen sənətinə məhəbbət, bu irsin dərk olunmasını aşılamışdır.

O.Abasquliyev F.Şopen əsərləri üzərində iş zamanı xüsusi yeri frazaları məntiqi surətdə ayırma üsuluna verirdi. O, hesab edirdi ki, frazirovka həm məntiqi olmalı, həm də musiqili plan etibarilə improvizasiya ruhunu itirməməlidir. Professor artikulyasiya məsələlərini F.Şopen əsərlərinin interpretasiyasında xüsusilə çətin hesab edirdi, çünki tələbənin pianoçuluq məharətinin bütün kompleksi məhz ondan asılıdır. Onun ifadəliliyi və improvizə dolğunluğu pianoçunun texniki və musiqi inkişafı ilə, özünü dinləmək və eşitmək bacarığı ilə şərtlənir. O, əmin idi ki, F.Şopenin interpre-

tasiyasında hər bir professional pianoçu özünü tapmalıdır. Şopen əsərləri ilə tanış olmaq və onun dərinliklərinə nüfuz etmək ifaçıya alətə toxunuş tərzinin zənginliyini əldə etməyə, Şopen legatosuna, eləcə də bəstəkarın spesifik aqogikasına – tempo rubatoya yiyələnməyə kömək edir. Professor vurğulamışdır ki, F.Şopen əsərlərinin ifası həqiqi musiqiçini müəyyən etməyə və onu qiymətləndirməyə imkan yaradır. 2010-cu ildə Oqtay Abasquliyev Varşavada keçirilən F.Şopen adına XVI Beynəlxalq müsabiqənin təntənəli yubiley mərasiminə münisiflər heyətinin üzvü kimi dəvət edilmişdir.

Azərbaycanın Əməkdar incəsənət xadimi, sənətsünaslıq doktoru, professor Tərlan Mirəşraf oğlu Seyidov öz tələbələri ilə F.Şopen əsərləri üzərində iş zamanı pianoçunun musiqi individuallığı və intellektual potensialına üstünlük verir. Bununla yanaşı o, konkret bir əsərin not mətnindəki bütün aspektlərin dəqiq və əsaslı təhlilini zəruri hesab edir. Bu aspektlər alətdə mexaniki canlanmamalıdır, ilk növbədə “eşidilməlidir”. Tərlan Seyidov vurğulayır ki, əsəri öyrənən zaman tələbə not mətnini qabaqcadan eşitməyi, hiss etməyi bacarmalıdır və yalnız bundan sonra onu alətdə canlandırmalıdır.

O, Şopen əsərlərinin interpretasiyasında ən başlıca elementlərdən birini metroritm hesab edir. Şopen ritminin dəqiq, mütəşəkkil dərk olmadan, onun bədii ifadəsi mümkün deyil.

Tərlan Seyidovun xüsusi diqqət yetirdiyi mühüm elementlərdən biri də aqogikadır. Professor hesab edir ki, Şopen aqogikası yalnız müəllifə xasdır, onun rubatosu xüsusi səciyyəvi üsluba malik olub, ayrıca tətbiq üsulları tələb edir.

Tərlan Seyidov vurğulayır ki, F.Şopen əsərlərində “Musiqi həyatı əks etdirir” və bu səbəbdən, onun əsərlərinin ifası zamanı dinləyicinin bütün hiss və fikirləri öz əksini tapmalıdır, əks təqdirdə musiqi öz məzmununa görə əhəmiyyətsiz və maraqsız olacaq. O, öz tələbələrinə əsərin mahiyyətinə vararaq, bədii məzmundakı hər bir anı şəxsən duyub, həyəcan keçirərək ifa etməyi tövsiyə edir. T.Seyidov həmçinin pianoçuların diqqətini ifaçılıq şərhlərinin çoxvariantlılığına yönəldir. İfaçının əhval-ruhiyyəsinin hər dəyişdiyi an onun hiss və duyğuları da dəyişir, buna uyğun olaraq eyni bir əsərə interpretasiya cəhətdən yanaşma tərzində başqalaşır.

Tərlan Seyidov növbəti mühüm vəzifələrdən birini çoxplanlı Şopen fakturasının dərk olunması hesab edir. Tələbələr çox zaman onu melodiya və müşayiətin birləşmə ahəngi hesab edərək, çoxsəsli müşayiətə diqqət ayırmırlar. Demək olar ki, dahi polyak bəstəkarının bütün musiqisi başdan ayağa qədər “polifonikdir”, bu musiqinin özünəməxsus təbiətinin lazımınca

dərk edilməməsi tələbələr tərəfindən yeknəsəqliyə, yalnız əsas səsin göstərilməsinə, digər səslərin rolunun yaddan çıxarılmasına səbəb olur.

Təkcə Şopen əsərlərində deyil, ümumiyyətlə, musiqi prosesinin belə bir tərzdə səthi, qeyri-ciddi təqdiminin səbəblərini Tərhan Seyidov pedaqoq-pianoçunun fortepiano məşğələlərinin ilkin mərhələsindəki yalnız yanaşmada görür. Professor hesab edir ki, ilk mərhələlərdə tələbə ilə kiçik əsərlərin öyrənilməsində ifa olunan melodiyanın poetik (şifahi) mətni böyük rol oynayır. Burada həm metroritmin, həm də hissələrin təməli qoyulur. Pedaqoq öz şagirdinə bədii-musiqi zövqünü ilk başdan aşılmalı və ona royalda düzgün çalğı tərzinə yiyələnməyi öyrətməlidir.

T.Seyidovun Şopen əsərlərinin interpretasiyası sahəsində əldə etdiyi pedaqoji təcrübənin təhlili göstərir ki, onun hazırkı məsələyə dair mövqeyi dərin sinkretikdir, çünki tarixi nöqtəyi-nəzərdən klassik ifaçılıq ənənələrinə söykənərək, müasirlik ruhu ilə zənginləşir və Şopen üslubunun fərdi müəllif təfsirini əmələ gətirir.

Ü.Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının təcrübəli pedaqoq-pianoçularından biri – Azərbaycanın əməkdar müəllimi, sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Nəzakət Hüseyn qızı Rimazinin fikrincə, F.Şopen əsərləri ilə tanışlıq istər istedadlı, istərsə də orta bacarığa malik tələbələr üçün faydalıdır. Çünki F.Şopen musiqisinin interpretasiyası təkcə elementar texniki baza inkişafı deyil, həm də ümumi pianoçuluq ustalığı, yüksək inkişaflı musiqi intellekti və zəngin yaradıcılıq təxəyyülü tələb edir. Bununla yanaşı, Nəzakət xanımın fikrincə, tələbənin imkanları ilə onun öyrəndiyi əsər arasında uyğunluq yaratmaq lazımdır. O, qeyd edir ki, F.Şopen əsərlərinin öyrənilməsi pianoçunun ifa etdiyi musiqiyə münasibətini köklü surətdə dəyişir. Şopen musiqisinin aqogikası, yəni “Şopen rubato”su, səs palitrasının, dinamik dərəcələrin zənginliyi (xüsusən də piano), bilavasitə səhsasili prosesinin özünü təkmilləşdirir, ritmik nəbzi saxlamaq bacarığını yetişdirir, bütün pedal növlərinə (sol pedal, dördüdə bir pedal, vibrasiyalı pedal) mükəmməl yiyələnməklə nəticələnir.

N.Rimazinin fikrincə, Şopen miniatürələrini ifa etmək xüsusilə çətinidir. Çünki bütün musiqi fikrini qısa bir müddət ərzində, lakonik formada çatdırmaq lazımdır. İlk notdan etibarən pianoçu obraza qapılmalı və onu açıb göstərərək, kiçik və qısa forma daxilində dərin və əhəmiyyətli məzmun ifadə etməlidir.

Beləliklə, F.Şopen əsərlərinin ifasına dair N.Rimazinin pedaqoji təcrübəsini ümumiləşdirərək qeyd edək ki, o, ilk növbədə yüksək professionalizmi ilə seçilir. O, müəllif mətnindəki bütün göstərişlərə dəqiq riayət

olunmasını tələb edir, klassik şərhin tərəfdarı kimi çıxış edir və pianoçunun yaradıcılıq individuallığı və ifaçılıq istəklərini məhdudlaşdırmır.

F.Şopenin fortepiano irsinin interpretasiyası sahəsində üç əsas cəhətin qarşılıqlı təsiri və qarşılıqlı əlaqəsini məşhur Azərbaycan pianoçusu, Beynəlxalq müsabiqələr laureatı, Moskva Dövlət Akademik Filarmoniyasının solisti, Azərbaycanın xalq artisti, professor Murad Adıgözəlzadənin fəaliyyətində görürük. Pianoçunun bütün artistik fəaliyyəti müasir Azərbaycan ifaçılıq məktəbinin uğuru və nailiyyətlərinin təsdiqidir. Onun təşəkkül prosesi dünya pianoçuluq mədəniyyətinin ənənələrinə söykənərək, bu ənənələri öz yaradıcılığında ümumiləşdirir.

F.Şopenin 13 sayılı cis-moll Noktürnünün ifaçılıq təhlili göstərir ki, M.Adıgözəlzadənin pianoçuluq sənəti üçün ifaçılıq formasına ustalıqla yiyələnmə xasdır: noktürnün dramaturgiyası bütün ifaçılıq konsepsiyasının vəhdəti və tamlığı ilə seçilir. Üçhissəli forma vahid musiqi lövhəsi kimi səslənir, ifaçılıq metroritmi aydın hiss olunur ki, bu da tempo rubatodan bəcarıqla istifadədən xəbər verir. Noktürnün artikulyasiyası olduqca ifadəlidir, səslənmənin şəffaflığı, ştrixlərdən incədən - incəyə istifadə olunması və pedalin çox cüzi tətbiqi heyran qoyur. Pianoçu bəstəkar tərəfindən ortaya qoyulmuş mətnə və intonasiya planına böyük dəqiqliklə riayət edir.

Qeyd edək ki, F.Şopenin bir sıra digər əsərləri də M.Adıgözəlzadənin interpretasiyasında bu cür mükəmməl səslənir. Bunların içərisində etüdlər, balladalar, ekspromptlar və konsertlərin adını çəkmək olar. Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının səhnəsində fortepiano və orkestr üçün 1 sayılı e-moll konsertinin ifası bu mənada parlaq iz qoymuşdur.

Ümumilikdə M.Adıgözəlzadə interpretasiyalarının təhlilini apararaq qeyd edək ki, onlar rus pianoçuluq məktəbinə xas klassik təfsir təbedir, lakin eyni zamanda bu təfsir özündə Qərbi Avropa ənənələrini də ehtiva edir.

3.2. “Azərbaycanın əməkdar müəllimləri, Bülbül adına Orta İxtisas Musiqi məktəbinin pedaqoqlarının sinfində Şopen əsərlərinin ifası”. Hazırkı yarımfəsildə Dilarə Mirzəquliyeva, Ədilə Rəhimova və Elmira Mustafayevanın pedaqoji fəaliyyəti nəzərdən keçirilir.

Dilarə Teyyub qızı Mirzəquliyeva Azərbaycanın seçilən pianoçu-pedaqoqlarından biri olub, peşəkar musiqi təhsili sahəsində böyük hörmət qazanmışdır. E.Y.Səfərova sinfinin istedadlı yetirmələrindən biri kimi o, öz müəlliminin pedaqoji prinsiplərini nəinki əxz etməyi bacarmış, eyni zamanda bu ənənələri öz pedaqoji fəaliyyətində inkişaf etdirib, təkmilləşdirmişdir.

D.Mirzəquliyevanın gənc pianoçular üçün nəzərdə tutulmuş F.Şopen repertuarına dair prinsiplial mövqeyi son dərəcə maraqlıdır. Böyük pedaqoji

təcrübəyə söykənərək o hesab edir ki, Şopen əsərlərinin ifası yalnız xüsusi musiqi istedadına malik olan, eyni zamanda hərtərəfli və intellektual inkişaf etmiş sayseçmə şagirdlər üçün mümkündür. Əgər şagird müntəzəm təhsil prosesində yüksək emosional, intellektual və texniki inkişafa yiyələnərsə, F.Şopenin kiçik miniatürdən tutmuş, irihəcmli opuslarına qədər irili-xırdalı bütün əsərlərini onun ifaçılıq repertuarına asanlıqla daxil etmək olar. Dilərə xanım hesab edir ki, bəstəkar əsərlərinin çalğısı şagirdin musiqili-bədii zövqünün inkişafına effektiv təsir göstərir və bu səbəbdən Alfred Korto, Artur Rubinşteyn, Bella Davidoviç, Naum Ştarkman, Marta Argerix, Kristian Tsimerman kimi görkəmli pianoçuların ifasında Şopen əsərlərinin ən müxtəlif interpretasiyasını mümkün qədər çox dinləməyi tövsiyə edir.

Adilə Teymur qızı Rəhimova Şopen əsərləri üzərində iş prosesi zamanı şagirdin individuallığına və istedadına dayaqlanır, bununla bərabər, əsərin pedaqoji cəhətdən göstərilmə metodunu da əsas məqamlardan biri hesab edir. Artikulyasiya, pedalizasiya, applikatura, ifaçılıq dramaturgiyasının həlli ilə bağlı bütün məsələlərin Adilə xanım tərəfindən ikinci royalda izahı verilir və nümayiş etdirilir.

A.Rəhimova F.Şopenin irihəcmli və mürəkkəb əsərləri – ballada, skertso, sonata və konsertlərini daha təcrübəli və peşəkar cəhətdən səriştəli pianoçular üçün mümkün hesab edir. Çünki bu əsərlərdə əksini tapan musiqi məzmunu və pianizm xarakteri yalnız yüksək musiqi təfəkkürünə malik ifaçılar tərəfindən açıla bilər. Çox nadir hallarda parlaq musiqi istedadına malik gənc ifaçılar bu əsərlərin öhdəsindən gəlirlər.

Şopen əsərlərinin ifaçılıq təcrübəsini təhlil edərək, ixtisas fortepiano sinfinin müəllimi Elmira Rəsul qızı Mustafayevanın fəaliyyətini də qeyd etmək istərdik. Şopenin vals, prelüd, mazurkaları və digər miniatürlərinə dair onun fikirləri olduqca maraqlıdır. Elmira xanım Şopenin vals, mazurka və polonezlərini rəqsvari janr kimi deyil, insanın çoxcəhətli əhval-ruhiyyələrinin ifadəsi kimi qavramağı tövsiyə edir. Musiqi məzmununun bu cür zənginliyi yalnız son dərəcə həssas musiqiçi üçün anlaşılıqdır. Çünki bu musiqinin dərinliyini yalnız belə bir musiqiçi anlamaq iqtidarındadır.

Azərbaycan pedaqoqları və pianoçuları tərəfindən Şopen interpretasiyalarının təhlilini ümumiləşdirərək qeyd edək ki, klassik ənənələr onların təfsiri üçün başlıca cəhətdir. Onlar hər zaman qeyd edirlər ki, F.Şopen əsərlərinin ifası mənəvi, intellektual və emosional-obrazlı potensial və çox böyük qüvvə tələb edir. Bununla bərabər ifa zamanı pianoçu üçün səlisliyin, harmonik ahəngin və tamlığın, eləcə də musiqi ifadəsinin təbiiliyinin əldə olunması vacibdir.

3.3. “F.Şopen əsərlərinin Qərbi Avropa, rus və Azərbaycan pianoçuluq mədəniyyətində interpretasiya ənənələri: müqayisəli və ümumiləşdirilmiş təhlil” adlı yarımfişildə adı yuxarıda qeyd olunan mədəniyyət nümunələri üçün daha səciyyəvi təmayüllər üzə çıxarılır və ümumiləşdirilir.

Dahi polyak bəstəkarının əsərlərinin bütün iki yüzillik interpretasiya tarixi onun fortepiano irsinin ifaçılıq baxımdan kamilliyindən bəhs edir. F.Şopen XIX əsr Qərbi Avropa mədəniyyətinin fenomenidir, onun yaradıcılığında zəngin mədəni ənənələrin cövhəri və incəsənətin musiqi, poeziya, ədəbiyyat, rəssamlıq kimi müxtəlif sahələrinin nailiyyətləri həyata keçmişdir.

Dahi polyak bəstəkarı F.Şopen əsərlərinin Qərbi Avropa interpretasiya ənənələri bütün dünya pianoçuluq sənəti üçün əsas çıxış nöqtəsidir.

Şopen yaradıcılığının Qərbi Avropa pianoçuları tərəfindən interpretasiyasının ən parlaq və səciyyəvi cəhətlərindən biri də onların yüksək estetik ifa mədəniyyətidir. F.Şopenin Qərbi Avropa təfsirçiləri öz ifaçılıq sənətində yüksək professional pianoçuluq məharəti nümayiş etdirmişlər. Bir tərəfdən bu, musiqi-ifaçılığına dair bilik, bacarıq və qabiliyyətlərin bütün komplekslərinin cəmidir, digər tərəfdən isə vahid bədii-estetik istiqamətdir. Qərb təfsirçilərinin interpretasiyasında yüksək professional ustalığın harmonik sintezi və estetik zövqün inkişafı həllini tapmışdır. Professionallığın yetəri dərəcədə olmamasına və ya həvəskar tipli musiqili şövq və ruh yüksəkliyinə nadir hallarda rast gəlmək olar.

Ümumilikdə, Qərbi Avropa pianoçuluq sənətində Şopen irsinin parlaq interpretasiyasını yaradan görkəmli nümayəndələrin rolu ondadır ki, onlar bütün dünyada Şopen təfsirinin yeni pianoçular nəsli tərəfindən inkişafı üçün yeni yollar açmışlar.

Qərbi Avropa pianizminin ən yaxşı ənənələri rus pianoçu və pedaqoqları tərəfindən inkişaf etdirilərək, zənginləşdirilmişdir. Onlar F.Şopen əsərlərinin interpretasiya şərhini, onun geniş mədəni irsinin əhəmiyyətini tam mənada dərk etmişlər.

Bununla bərabər, Şopen əsərlərinin interpretasiya sahəsində ən gözəl nümunələri olan rus pianoçularının konsert-ifaçılıq və pedaqoji fəaliyyətini nəzərdən keçirərkən qeyd etmək lazımdır ki, bu ənənələrin əsas etibarilə fransız və alman fortepiano məktəbinin bilavasitə təsiri altında formalaşmasına baxmayaraq, onlar bu məktəbin ənənələrindən əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir və sırf rus pianizminə xas cəhətlərə malik olaraq, dünya pianoçuluq mədəniyyəti tarixinə yeni hadisə kimi daxil olmuşlar.

Rus pianoçuları tərəfindən Şopen yaradıcılığının interpretasiya ənənələri rus bədii mədəniyyətinin güclü təsiri altında təşəkkül taparaq, musiqi

əsrinin məzmununa dərindən nüfuz edilməsi ilə fərqlənir. Bu təfsir öz həyatı həqiqiliyi ilə seçilir, burada yanlış, uydurma, qüsurlu hiss olunmur. F.Şopen əsərlərinin ifasında rus pianoçuları dinləyiciləri səs atəşbazlığı, texniki kələklərlə heyran qoyub, gözlərini qamaşdırmağa, əsəri bəzəməyə və al-əlvan boyamağa, onu zahirən effektiv etməyə cəhd göstərmirlər. Hər şey ifa olunan əsərin bədii məzmununun canlı, emosional və gerçək şəkildə ifadəsinə tabe edilir.

Şopen əsərlərinin rus ifaçılıq məktəbi tərəfindən bədii təfsiri zamanı “canlı nəfəs”ə xüsusi diqqət ayrılır. F.Şopen əsərlərinin interpretasiyası zamanı təbiiyyət, səmimiyyət, məna dolğunluğu və ahəngdarlıq rus pianoçu və pedaqoqları tərəfindən başlıca bədii məqsəd kimi əsas götürülür, boş virtuozluq və sünilikdən imtina edilir, ifaçı tərəfindən əsərin restavrasiya və stilizasiyası deyil, yaradıcı surətdə canlandırılmasına, interpretasiya olunan musiqinin “həmmüəllifi” olmaq bacarığına diqqət ayrılır, əsərə yeni cizgilər bəxş olunur.

Rus pianoçuları öz milli realistik məktəbi zəminində F.Şopen əsərlərinin bədii məzmun cəhətdən gerçək bir şəkildə ifasını yaratmaqla, bir neçə onilliklər boyunca görkəmli pianoçular içərisində bərq vuraraq, öz sənətini əhəmiyyətli bir hadisə kimi dünyada təsdiqləmişlər. F.Şopen əsərlərinin rus pianoçuları tərəfindən interpretasiyası dünya pianoçuluq tarixində yeni səhifə olmuşdur. Bu təfsirlər öz mahiyyətinə və təsir gücünə görə inqilab ruhlu, proqressiv və əhəmiyyətlidir.

Şopen əsərlərinin ifaçılıq ənənələrinin rus pianoçuluq sənətində öyrənilməsinə yekunlaşdıraraq, bu ənənələrin Azərbaycan pianoçuluq mədəniyyətinin inkişafına birbaşa və bilavasitə təsirini qeyd edək.

Azərbaycan fortepiano ifaçılıq mədəniyyətində bu ənənələrin tarixi varislik xüsusiyyətləri zəngindir. Bu gün bu ənənələr müasir Azərbaycan pianoçuları üçün Şopen ifaçılıq üslubunun dərkində qiymətsiz çeşmə, başlıca mənbədir. Belə proqressiv ənənələr sayəsində Azərbaycan pianoçuları Şopen ifasındakı çətinlikləri uğurla dəf edərək, müxtəlif beynəlxalq arenalarda layiqincə çıxış edirlər, onun əsərlərini ifa etməklə bu musiqinin əbədi dialektikası və sonsuzluğunu isbatlayırlar.

Öz milli fortepiano məktəbini yaradaraq, professional pianizm qabiliyyətini təkmilləşdirən görkəmli Azərbaycan pianoçu və pedaqoqları Şopen interpretasiyasında əsas cəhəti bədii məna dolğunluğu hesab etmişlər. Qeyd etmək istərdik ki, yaradıcılıq fərdiliyi və üslubların zəngin palitrasına baxmayaraq, onların interpretasiyası üçün ümumilikdə parlaq emosional dolğunluq, temperament, Şopen obrazlarının çatdırılmasında coşaraq, həyacanlanmaq

xasdır. Azərbaycan pianoçuları Şopen yaradıcılığına yaxın olan duyğu və hisslər tapır, bu musiqinin təkrarolunmaz gözəlliyini canlandırırlar.

Şopen interpretasiyası zamanı Azərbaycan musiqiçiləri başlıca metodik prinsipləri ifa olunan əsərdə səsin keyfiyyəti üzərində fəal nəzarət hesab etmişlər. Onlar barmağın klavişəyə bərk zərbə ilə vurulmasına, fortepiano səslənməsinin hədsiz gücləndirilməsinə yol vermirlər. İfa zamanı həlim səsə nail olmaq, ifanın bədii ifadəliliyi üçün zəruri olan barmaqların “həssaslığını” inkişaf etdirmək lazımdır, nüanslara, crescendo və diminuendonun müxtəlif dərəcələrinə yiyələnməyə, səsin gücü və xarakterində özünü göstərən ən xırda dəyişikliklər və təzadların yaradılmasına xüsusi diqqət ayrılır. Şopen əsərləri üzərində iş zamanı ahəngdarlıq, fortepiano səsinin keyfiyyətinə, legato çalğı üsulunun formalaşmasına, fortepianoda vokal-nitq intonasiyalarının əldə olunmasına, barmaqların yumşaqlığına, fortepianoda “zümzümə etmək” bacarığına, fortepiano dillərinin dərinliyinə qədər tamlıq hissəyə qovuşmağa böyük əhəmiyyət verilir. Ümumilikdə bu tələblər Azərbaycan pedaqoq-pianoçuları qarşısında Şopen əsərlərinin öyrənilməsinin metodik əsasını təşkil edərək, işin progressivliyini təmin edir.

Beləliklə, Şopen ifaçılıq ənənələrinin Azərbaycan fortepiano mədəniyyətində tarixi icmalı təsdiqləyir ki, bu sahədə əldə olunan nailiyyətlərdə rus pianoçuluq məktəbinin rolu böyükdür və milli pianoçuluq sənəti onun bilavasitə təsiri altında fəal inkişaf etmişdir. Hazırda bu cəhət dünya pianoçuluq sənətində öz aparıcı mövqeyini qorumaqda davam edərək, Şopen irsinin interpretasiyasında yüksək kamillik nümunəsi nümayiş etdirir.

Dissertasiyanın nəticəsində aparılan nəzəri və praktiki təhlillərə, müqayisə və ümumiləşdirmələrə yekün vurulur. Birinci mühüm nəticə ondan ibarətdir ki, müasir texnologiyalar müxtəlif milli ənənə və məktəblərin Şopen əsərlərinin interpretasiyası sahəsində proseslərin intensivləşməsinə şərait yaradır ki, bu da onların özünəməxsus integrativ mahiyyətindən söz açmağa imkan verir.

Bu gün dünyada baş verən intensiv qloballaşma prosesləri müasir fortepiano mədəniyyətinin inkişafına müəyyən təsir göstərir, onun integrativ xarakterini aktiv şəkildə şərtləndirir. Kütləvi informasiyaların, texniki vasitələrin köməyi ilə dünya fortepiano ifaçılıq sənətinin ən ali nümunələri və şedevrləri bütün dünyada translyasiya edilir, dünya üzrə aparıcı mütəxəssis-pedaqoqların müxtəlif fortepiano metodları ilə virtual olaraq tanışlığa və onların mənimsənilməsinə böyük şərait yaradılır. Müasir beynəlxalq musiqili-yaradıcı ünsiyyət nəticəsində bir sıra milli pianoçuluq məktəbləri arasındakı qarşılıqlı təsir və təcrübə mübadiləsi həyata keçirilir.

İkinci mühüm nəticə Şopen ifaçılıq ənənələrinin varislik mahiyyəti ilə bağlıdır. Burada rus məktəbinin müasir ifaçılıq mədəniyyətində aparıcı rolu özünü göstərir. Şopen ifaçılıq ənənələrinin Qərbi Avropa təcrübəsinin yüksək nümunələri rus musiqiçiləri üçün əsas təməl olmuşdur. Onlar nəinki öz milli məktəbini yaratmağı bacarmış, eyni zamanda onun fəal surətdə genişlənməsini təmin etmişlər. Görkəmli rus pianoçu və pedaqoqlarının bütöv bir nəslə öz məktəblərini inkişaf etdirərək, onu yeni estetik məzmunla zənginləşdirməyi bacarmışlar.

Bu gün Şopen irsinin rus ifaçılıq ənənələri zəminində Azərbaycan pianoçuları yetişməkdə davam edir. Onlar bu məktəbin ən gözəl ənənələrini əxz etmişlər:

- fərdi- yaradıcılıq dəst-xəttinin təsdiq olunması;
- səs estetikasının əldə olunması;
- interpretasiyada rəşional və emosional tamlıq, ifaçılıq mədəniyyəti;
- intellekt, texnika və emosiyaların harmonik tarazlığı;
- pianoçuluq aparatının sərbəstliyi;
- bədii-obrazlı məzmunun hakimliyi;
- “həssas” barmaqların köməyi ilə vokal intonasiya etmə alətə toxunma tərzinin əsas növüdür (fortepianoda “zümzümə etmə”, insan nitqinin canlı nəfəsinə əsaslanmaq).

Bununla bərabər, Şopenin Azərbaycan pianoçuları tərəfindən interpretasiyası emosional dolğunluğu və xüsusi ahəngdarlığı ilə seçilir. Şopen estetikasının canlandırılmasında nəzərə almaq lazımdır ki, ifaçılıq ənənələrinə doqmatik əməl olunması interpretasiya prosesinin tənəzzülünə gətirib çıxara bilər. Bu səbəbdən hər yeni pianoçular nəslə Şopen interpretasiya ənənələrinin inkişafına öz töhfəsini bəxş edir.

Üçüncü elmi müddəa ondan ibarətdir ki, Şopen əsərlərinin interpretasiyası, onların dərk və canlandırılması pianoçuluq sənətində nəinki ən çətin, həm də ən mübahisəli problemlərdən biridir. İki əsr boyunca müxtəlif istedad dərəcələrinə malik pianoçular onun ifaçılıq texnikasının sirlərinə varmağa, onun yaradıcılıq laboratoriyasına nüfuz etməyə, bir sözlə Şopen üslubunun açarını tapmağa can atırlar. Dünya pianoçuluq təcrübəsi göstərir ki, bu yalnız say seçmə ifaçılara nəşib olmuşdur.

Dördüncü elmi müddəa onunla bağlıdır ki, Şopen musiqisinin istedadlı təfsirçiləri təkcə təcrübəli ustad pianoçular deyil, eyni zamanda gənc ifaçılardır. Təcrübə göstərir ki, F.Şopeni həm yüksək bədii-estetik zövq və mədəniyyətə malik olan, onu intellektual, emosional və mənəvi cəhətdən dərk edən məşhur ifaçılar, həm də gənc pianoçular maraqlı şəkildə təfsir

edirlər. Yüksək intellektual inkişafa malik olmayan gənc təfsirçilər öz ifaçılıq şərhlərində fitrətən inkişaf etmiş musiqi intuisiyası və bədii zövqlərinə söykənirlər və alətə həlim toxunuşla bədii inandırıcı bir tərzdə gənclik çağına xas saflıq və tərəvətlə Şopen əsərlərinin lirik və emosional məzmununu həssaslıqla çatdırı bilirlər.

Tədqiqatın beşinci mühüm müddəası ondan ibarətdir ki, F.Şopen əsərlərinin müasir interpretasiyasında ifa sürəti artaraq, güclənmişdir. Sözsüz ki, bu cəhət müasir insan həyatının sürəti ilə, ikincisi isə onun mənəvi mədəniyyətinin kasadlaşması ilə, üçüncüsü isə, bədii-estetik meyarların yenidən dəyərləndirilməsi ilə birbaşa əlaqəlidir. Hazırki dövrdə dünya ifaçılıq sənəti görünməyən texniki kamilliyə çatmışdır, onun nümayəndələri beynəlxalq miqyasda yüksək texniki ustalıq (mükəmməl dəqiqlik, sürət, cəldlik) nümayiş etdirir. Bununla bərabər, onların interpretasiyasında musiqi məzmununun bədii cəhətdən dərkinə az diqqət ayrılır, ifaçılıq prosesində düşüncə - hissiyyat üzərində hakim kəsilir. Q.Q.Neyqauzun təbircə desək, bu gün müasir ifaçıların çox az bir qismi “əsərin ideyasını üzə çıxarmağa”, “obraz yaratmağa” qadirdir.

Bu gün Şopen obrazlarının həqiqi romantikasını yaşadan, emosional dolğunluğu ilə seçilən ifaçılıq interpretasiyaları nadir hallarda təsadüf olunur. Çünki musiqi ifaçısının həqiqi ilham mənbəyi emosional-obraz baxımından böyük qüvvə tələb edir, lakin ifaçılar çox zaman bu bacarığa malik olmur. Nəticədə süni şövqə gəlmə, həvəskar tipli uydurma interpretasiya və musiqi vəcdi müşahidə olunur.

Altıncı müddəə F.Şopen musiqi estetikasının, onun interpretasiyasının xüsusi humanist mahiyyətindən və unikallığından ibarətdir. Şopenin yaradıcılıq irsində şəxsi, mənəvi potensialın zənginliyi müasir ümumbəşər mədəniyyətinin humanist dəyərləri üçün böyük imkanlar açır. F.Şopen yaradıcılıq irsinin mənəvi kamilliyi və insanpərvərliyi onun əsərlərinin şərhini yaradan müasir pianoçular üçün əsas istiqamət olmaqda davam edir. Onun pianoçuluq ənənələri bu istiqamətlərin bilavasitə həyata keçməsi üçün əsas şərtidir.

Dissertasiyanın elmi nəticələri aşağıdakı nəşrlərdə öz əksini tapmışdır:

1.«Музыкально-художественная эстетика Ф.Шопена и современность»// Журнал научных публикаций Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук №11 Москва, 2010, с.316-319.

2.«Исполнительский анализ Баллады №3 (As-dur) Ф.Шопена в интерпретации С.Рихтера»// Azərbaycan Milli Konservatoriyası №3-4, Bakı, 2010, s.61-65.

3.«Исполнительские традиции Ф.Шопена в классе заслуженного деятеля искусств Азербайджана, профессора Тарлана Сеидова»// Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti, Elmi Əsərlər №14, Bakı, 2012, s.71-75.

4.«Интерпретация сочинений Ф.Шопена выдающимся представителем западноевропейской пианистической культуры Артуром Рубинштейном» / Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin təşkilatçılığı ilə Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində keçirilən Doktorantların və gənc tədqiqatçıların XVII Respublika elmi konfransı, Bakı, 2012.

5.«Исполнительские традиции Ф.Шопена в классе профессора О.Г. Абаскулиева»// Международный научный журнал «Мир науки, культуры и образования» №68, Горно-Алтайск, 2013, с.217-219.

6.«Ф.Шопен в интерпретации народного артиста Азербайджана Мурада Гусейнова»// Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi «Mədəni Nəyat» №1-2, Bakı, 2013, s.87-89.

7.«Сравнительный анализ традиций интерпретации фортепианного наследия Ф.Шопена в западноевропейской, российской и азербайджанской пианистической культуре». / 1st International scientific conference Theoretical and Applied sciences in the USA November 5, 2014, p.7-11.

8.«Исполнительские традиции Ф.Шопена в классе доцента Эльнары Кеберлинской. // Azərbaycan Milli Konservatoriyası №3-4, Bakı, 2015, s. 68-72

9.«Ноктюрн с-moll Ф. Шопена в интерпретации Мурада Адыгезалзаде»// Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti, Elmi Əsərlər №20, Bakı, 2015, s.135-138.

Sevinj Hashim Jabrayil-zada

**PROBLEMS IN THE WORKS OF F. CHOPIN
OF INTERPRETATION IN AZERBAIJANIAN PIANO
PERFORMANCE**

Summary

For more than two centuries, the influence of Chopin's aesthetics has been felt by the world culture. It is difficult to find a national musical culture in the development of which the legacy of F. Chopin would not have played a significant role as well as inducing creative progress of upcoming musicians. Evidently, Chopin's moral and high spiritual creativity has currently become more relevant than ever. Profound knowledge and interpretation of Frédéric Chopin's work actively contributes to the formation of the humanistic potential of the individual. Modern piano-performing culture, intensively developing in the direction of technicalism, has been concentrated in the creative heritage of F. Chopin. The preservation and further development of his artistic views and pianistic principles seemed very relevant in connection with the active development of technical criteria in pianism.

The thesis consist of an introduction, three chapters, conclusion and bibliography.

The **introduction** grounded the actuality of the topic, the degree of elaboration, and scientific novelty, defined goals and objectives of the study, methodological framework, practical value, material, testing and thesis structure.

Chapter I "Historical review of the problem with interpretation of the piano compositions by Frideric Chopin" consists of two sections, which discuss the features of the interpretation of the works of F. Chopin by the representatives of Western European and Russian pianistic cultures. Section 1.1. **"Interpretation of F.Chopin's works by outstanding representatives of the West European pianistic culture: Arthur Rubinstein, Christian Zimmerman, Marta Argerich, Maurizio Pollini"** notes the generalization and comprehension of the existing theoretical and practical experience in the problem of interpreting the works of F.Chopin. Section 1.2. **The works of F.Chopin are interpreted through outstanding Russian pianists Heinrich Neuhaus, Lev Oborin, Vladimir Sofronitsky and Svyatoslav Richter.** It is important to note that as a result of the mutual

influence of Western European pianism with Russian folk-song vocal intonation, a synthesis occurred, during which the characteristic features of the future of Russian professional pianism were formed, connected with the special content, melodiousness and expressiveness of piano intonation.

Chapter II. The experience of F.Chopin's interpretation in the activities of prominent representatives of the Azerbaijani piano culture consists of two sections. Section **2.1. "F.Chopin in the interpretation of the world-famous pianist Bella Davidovich"** - reveals the development of the traditions of the performance of works by F.Copin in Azerbaijan. In particular, one of the best interpreters of the Chopin opuses in the world is B.M.Davidovich. Section **2.2. "Development of the traditions of the performance of F.Chopin in the class of Professor Elmira Safarova"** considers the pedagogical activity of the pianist who has grown a whole galaxy of young, talented pianists who presently represent her pianistic school with dignity at various concert stages of the republic and abroad. The interpretations of Elnara Kaberlinskaya, Murad Huseynov, Mamed Kuliyeu and Nargiz Aliyarova, considered in the thesis, differ in their individual approach to the performance of Chopin music. Section **3.3. "The traditions of the interpretation of F.Chopin in Western European, Russian and Azerbaijani pianistic culture: a comparative and generalizing analysis"** identify and summarize the main trends most characteristic of each of the above cultures.

The dissertation **concludes** the results of the research.

The importance of the modern technologies that have caused intensive progress of creative unity of different national traditions and schools in the interpretation of Chopin's art allowed us to speak about the peculiar integrative essence of the art. Moreover, the continuity of the performing traditions of Chopin through the leading role of Russians in contemporary world of performing culture, and the direct influence of these traditions on Chopin's interpretation by Azerbaijani pianists. The third scientific provision is that the interpretation of Chopin creations, their knowledge and recreation is one of the most difficult and controversial problems in the world of pianistic art. The fourth scientific conclusion is connected with the fact that talented interpreters of Chopin music are not only experienced pianists, masters, but also young performers. The fifth important conclusion of the study is related to the identification of one of the characteristic features in modern interpretations of works by F.Chopin - an increase in the

speed of execution. The sixth conclusion is the unique uniqueness of F.Chopin's musical aesthetics and its bright humanistic component.

Çapa imzalanıb: 22.05.2017.
Format: 60x84 1/16. Tiraj: 100.

«Mütərcim» Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi
Bakı, Rəsul Rza küç., 125
tel./faks 596 21 44
e-mail: mutarjim@mail.ru

